İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ YAYINEVİ

İstanbul Hukuk Mecmuası, 80 (3), 721-752

DOI: 10.26650/mecmua.2022.80.3.0001
https://dergipark.org.tr/pub/ihm
http://mecmua.istanbul.edu.tr/tr/_

İstanbul Hukuk Mecmuası

Başvuru: 20.08.2021
Kabul: 10.08.2022
Online Yayın: 15.09.2022

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

2019/1151 sayılı AB Dijitalleşme Yönergesi ve Alman Hukuku (DİRUG) Uyarınca Online Şirket Kuruluşu, Sicile Online İbraz ve Sicil Kayıtlarının Online İlanı

Funda Özdin*

Öz

Manuel çağı kapatıp dijital çağa hızlı adımlarla geçiş yaptığımız şu günlerde, "dijitalleşme" olgusunun insanoğlunu gerek bireysel ve toplumsal alanda gerekse iş hayatında nasıl çepeçevre kuşattığına hep birlikte tanık olmaktayız. Dijital dönüşümün hayatın neredeyse her alanında etkili olmaya başladığı böyle bir zamanda, hayatın dinamiklerinin gerisinde kalma lüksü olmayan hukuk biliminden de bu gelişmelere ayak uydurması beklenmektedir. Nitekim son yıllarda hukukun hemen her alanında dijitalleşme odaklı düzenlemeler ve uyarlamalar yapılmakta olup; şirketler hukuku da bu gelişmelerden payına düşeni ziyadesiyle almaktadır. Teknolojik gelişmelerin ekonomi hayatına kazandırdığı dijital hareketlilik ve hız, özellikle bu dünyanın önemli aktörleri olan şirketlerin söz konusu gelişmelere ayak uydurabilecek şekilde dizayn edilmelerini ve buna paralel olarak gerekli hukuki düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Nitekim gerek uluslararası gerekse ulusal boyutta yapılan çalışmalara bakılacak olduğunda, dijital enstrüman ve yöntemlerin şirketler hukuku alanında daha geniş bir şekilde kullanılması amacına yönelik birçok yeni düzenleme yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda incelenmesi gereken önemli düzenlemelerden bir tanesi, 31.07.2019 tahinde yürürlüğe giren 2019/1151 sayılı AB Dijitalleşme Yönergesidir. İlgili yönerge ile şirketler hukukunda dijital uygulamaların artırılması amacıyla çok sayıda yeniliğe imza atılmıştır. Nitekim Birlik'e üye ülkelerden Almanya'da, yönerge hükümlerinin ulusal hukuka dahil edilmesi amacıyla hazırlanan Kanun (DiRUG) da, 01. 08. 2022 tahinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Dijitalleşme Yönergesi ve buna paralel olarak Alman Hukuku'nda dijital uygulamaların sisteme dahil edilmesi amacıyla birden fazla alanda düzenleme yapılmış olmakla beraber; bu çalışmada yalnızca "online şirket kuruluşu", "belgelerin/bilgilerin sicile online ibrazı" ve "sicil kayıtlarının online ilanı"na ilişkin yapılan düzenlemeler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

AB Dijitalleşme Yönergesi, Alman Ticaret ve Şirketler Hukukunda Dijitalleşme (DİRUG), Online Şirket Kuruluşu, Online İbraz, Online İlan

Online Formation, Online Filing of Company Documents and Online Disclosure in the Register according to the Digitalisation Directive (EU) 2019/1151 and the German Law (DiRUG)

Abstract

In these days marking the end of the manual age and moving quickly into the digital age, humans are witnessing how the phenomenon of digitalization surrounds people in both individual and social spheres as well as in business life. At a time when digital transformation has taken effect in almost all areas of life, law is expected to keep pace with these developments, as it cannot afford to lag behind the dynamics of life. Corporate law is one branch of law that has been strongly affected by this digital transformation. When looking at both international and national developments in recent years, many new regulations can be seen to have been made under company law regarding the broader use of digital

* **Sorumlu Yazar:** Funda Özdin (Dr. Öğr. Üyesi), Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye. E-posta: funda.ozdin@marmara.edu.tr ORCID:0000-0002-4071-1814

Atıf: Ozdin F, "2019/1151 sayılı AB Dijitalleşme Yönergesi ve Alman Hukuku (DİRUG) Uyarınca Bir İnceleme" (2022) 80(3) İstanbul Hukuk Mecmuası 721. https://doi.org/10.26650/mecmua.2022.80.3.0001

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

tools and processes. One important regulation that should be mentioned in this context is the Digitalisation Directive (European Union [EU]) 2019/1151, which was enacted on July 31, 2019. With this directive, many regulations were made regarding company law and increasing digital applications. A comprehensive draft law *Gesetz zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie* [Law implementing the digitalization directive, or DiRUG] was prepared in the EU member state of Germany in order to incorporate the directive's provisions into national law, which entered into force on August 1, 2022. This study deals with the provisions of the Digitalisation Directive and DiRUG regarding the online formation of companies, the online filing of company documents and information, and the online disclosure of companies registers of member states.

Keywords
EU Digitalisation Directive, Digitalisation of German Commercial and Company Law, Online Formation, Online Filing of Company Documents, Online Disclosure ın the Register

Extended Summary

With the Digitalisation Directive (EU) 2019/1151, many regulations have been made regarding company law to increase digital applications. The main purpose of the directive is to facilitate the formation and registration of companies within the borders of the EU by enabling the use of digital tools and methods in the field of company law. In particular, the aim is to reduce the cost of incorporating start-ups and small- and medium-sized businesses as well as their time and administrative burdens. The EU member state of Germany recently passed *Gesetz zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie* [Law Implementing the Digitalization Directive, or DiRUG] in order to transpose the directive's provisions into national law and entered into force on August 1, 2022.

The directive requires member states to ensure that the online formation of limited liability companies with cash capital may be carried out completely online without the need for applicants to appear in person before any authority. The decisions regarding whether online formation is possible for other kinds of companies and whether online formation can occur for limited liability companies with capital-in-kind are left to the member states. Meanwhile, member states are required to provide templates for the online formation of limited liability companies and make them available to citizens (or legal persons) of EU member states in order to facilitate the cross-border formation of corporations within the EU. The Directive has specifically pointed out certain issues that need to be regulated by member states in order to avoid some possible abuses and security breaches. However, the power to lay down detailed rules for the online formation of corporations has been absolutely left to the member states. German law provides the online formation only for limited liability companies with cash capital, while other types of companies and limited liability companies to be formed with non-cash capital are excluded from the scope of online formation. However, from August 1st, 2023, GmbHs that are to be founded with in-kind capital can also be founded online. New regulations in German law as created

by DiRUG make it possible to handle the formation procedures completely online via video communication systems without applicants having to appear in person at a notary public. However, in cases where the *notar* [notary] is unable to perform their duties via the video communication system (e.g., if one of the parties cannot be identified or doubts exist about their legal capacity), the notary may refuse to carry out the transactions via the video communication system and require the physical participation of the person or persons concerned.

In addition to the possibility of online formation, the directive also contains regulations regarding the online filing of documents and information to the commercial register. In this context, member states are obliged to ensure that the relevant documents are able to be submitted completely online, thus enabling the registration process to be carried out online without the applicant having to appear in person before the person or institution responsible for carrying out the online submission procedure. In order to comply with this directive, DiRUG regulates German law to require notary to also be able to electronically certify the qualified electronic signatures to be executed via the video communication system. This means the law recognizes the possibility to electronically transmit documents created via the video communication system directly to the register. However, German legislation has made an exception to this, regulating that the notary may refuse online certification and require the physical participation of the person or persons concerned so that the notary can properly conduct the business, such as may occur in the case of online company formation.

Another innovation of the directive is the removal of the obligation to publish company documents and information with regard to disclosure. Instead, the register entries regarding the documents and information concerned are envisaged as being made directly accessible electronically/online. This regulation of the directive abolishes the dual disclosure system in German law, which had taken place via two separate internet portals in the form of online access to registration documents and separate disclosure of documents and information. Under the new system, only the entries in the register will be made accessible online, with the first retrieval of the entry in the commercial register via the electronic information and communication system being deemed a disclosure. The new system provides accessibility to the information entered onto the companies registers of member states, so that no difference will occur between the announced status and the recorded information. For this reason, the rule about the protection of confidence has been adapted to the new system, with the expression “confidence in the announced situation is preserved” being changed to “confidence in the registered situation is preserved.”

2019/1151 sayılı AB Dijitalleşme Yönergesi ve Alman Hukuku (DİRUG) Uyarınca Online Şirket Kuruluşu, Sicile Online İbraz ve Sicil Kayıtlarının Online İlanı

I. 2019/1151 sayılı AB Dijitalleşme Yönergesi

Şirketler hukukunun dijitalleştirilmesi meselesi, Avrupa Birliği Komisyonu'nu uzun yıllar meşgul etmiş bir konudur. Özellikle üye ülkelerde farklı uygulamaların ortaya çıkması, bu bağlamda bazı ülkelerde şirketler hukuku alanında neredeyse tüm işlemlerin dijital ortamda (online) yapılması imkanının ve hatta zorunluluğunun getirilmiş olması; buna karşılık diğer bazı üye ülkelerde ise hala geleneksel uygulamalar kapsamında yetkili makam huzurunda şahsen bulunma zorunluluğu, Birlik içinde yeknesak kurallar belirlenmesini gerekli hale getirmiştir.[1] Nitekim bu amaca yönelik olarak yapılan çalışmalar yakın geçmişte bir neticeye kavuşturulmuştur. AB Parlamentosu ve Komisyonu tarafından uzun zamandır üzerinde çalışılan ve şirketler hukuku alanında birçok yenilik önerisini içeren "Şirketler Hukuku Paketi" ("Company Law Package") isimli çalışma, 25.4.2018 tarihinde kamuya açıklanmıştır. Söz konusu çalışmanın "Şirketler Hukukunda Dijital Araç ve Yöntemlerin Kullanımı"na ilişkin ilk kısmı[2]-[3] 20.06.2019 tarihinde 2019/1151 sayılı Dijitalleşme Yönergesi (Dij.Yön.) ile kabul edilmiş ve 2017/1132 sayılı Şirketler Hukuku Yönergesi'nin[4] (Şir.Huk.Yön.) ilgili hükümleri getirilen yeni düzenlemeler doğrultusunda değişikliğe uğratılmıştır (11.07.2019). Dij.Yön. ile değiştirilen Şir.Huk.Yön.'nün ilgili hükümleri 31.07.2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[5]

Üye devletler, 01.08.2021 tarihine kadar ulusal hukuk kurallarını Dijitalleşme Yönergesi ile uyumlu hale getirmekle yükümlü kılınmışlardır (Dij.Yön. m 2 (1)). Ancak gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi için daha fazla süreye ihtiyaç duyan üye devletlere, en fazla bir yıl olmak üzere süre uzatımı talebinde bulunabilme ve böylece ilgili ulusal düzenlemeleri en son 01.08.2022 tarihine kadar tamamlayabilme imkanı tanınmıştır (Dij.Yön. m 2 (3)). Diğer yandan Avrupa kanun koyucusu, üye devletlerin mevcut şirketler hukuku gelenek ve prensiplerine çok fazla müdahale etmemek için özen göstermiş ve yönergede öngörülen online uygulamaların ulusal hukuk kapsamında düzenleniş şekli açısından üye devletlere büyük oranda esneklik

[1] Bkz Richtlinie (EU) 2019/1151 des Europäischen Parlaments und des Rates v. 20.6.2019 zur Änderung der Richtlinie (EU) 2017/1132 im Hinblick auf den Einsatz digitaler Werkzeuge und Verfahren im Gesellschaftsrecht, (ABl 2019 L 186, 80), (Gerekçe m 4).

[2] Bkz COM (2018) 239 final, Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law.

[3] Söz konusu çalışmanın ikinci kısmı ise "Sınır Ötesi Birleşme, Bölünme ve Tür Değişiklikleri" ne ilişkin değişiklik ve yenilik önerilerini içermektedir. Bkz COM (2018) 241 final, Proposal for a Directive of The European Parliament and of The Council amending Directive (EU) 2017/1132 as regards cross-border conversions, mergers and divisions.

[4] Richtlinie (EU) 2017/1132 des Europäischen Parlaments und des Rates v. 14.6.2017 über bestimmte Aspekte des Gesellschaftsrechts, (ABl 2017 L 169, 46).

[5] Richtlinie (EU) 2019/1151 des Europäischen Parlaments und des Rates v. 20.6.2019 zur Änderung der Richtlinie (EU) 2017/1132 im Hinblick auf den Einsatz digitaler Werkzeuge und Verfahren im Gesellschaftsrecht (ABl 2019 L 186, 80).

tanımıştır.[6] Bu bağlamda özellikle noterlerin, avukatların veya benzeri yetkili kişi ve kurumların mevcut ulusal hukuk sistemleri kapsamında üstlendikleri rollerin, yönerge uyarınca online olarak yürütülmesi öngörülen işlemler açısından da aynı şekilde devam edebileceği; üye ülkelerin bu bağlamda diledikleri kontrol ve denetim mekanizmalarını kullanabilecekleri açık bir şekilde ifade edilmiştir (Dij.Yön.-Gerekçe m 19; Dij.Yön. m 13).

Dijitalleşme yönergesisin temel amacı, dijital enstrüman ve yöntemlerin şirketler hukuku alanında kullanılmasına imkan sağlamak suretiyle, Avrupa Birliği sınırları içinde (sınır ötesi) şirket kuruluşu işlemlerinin kolaylaştırılması; özellikle de mikro (start-uplar), küçük ve orta ölçekli işletmelerin kuruluş maliyetlerinin, sürelerinin ve idari yükümlülüklerin olabildiğince azaltılmasıdır.[7] Nitekim söz konusu yönergede bu amaca yönelik olarak bir dizi düzenleme yapılmış olmakla beraber; çalışmada esas itibariyle yönergenin temel düzenleme konularını teşkil eden *online-şirket kuruluşu*, *belge ve bilgilerin online ibrazı* ve *ilan usulündeki değişikliğe* ilişkin düzenlemeler ele alınacaktır.[8]

II. Alman Hukuku'nun Dijitalleşme Yönergesi ile Uyumlu Hale Getirilmesi Amacına Yönelik Kanun (DİRUG)

Alman hükümeti, Dijitalleşme Yönergesi ile belirlenen kuralların iç hukuka dahil edilmesi amacına yönelik olarak hazırladığı kanun tasarısını ("Entwurf eines Gesetzes zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie (DiRUG)")[9] 10.02.2021 tarihinde kamuya açıklamış olup; tasarı metni Federal Alman Parlamentosu tarafından -yapılan birkaç değişiklik[10] dışında aynen- kabul edilmiş ve 13.08.2021 tarihinde resmi gazetede[11] yayınlanmıştır. Almanya, ek süre alma konusunda Dij.Yön. m 2 (3)'te üye devletlere tanınan imkandan yararlanmış ve Dij.Yön. ile getirilen düzenlemelerin iç hukuka dahil edilmesi için öngörülen sürenin kendisi için bir yıl uzatılmasını sağlamıştır. Nitekim söz konusu Kanun (DİRUG), 01.08.2022 tarihinde yürürlüğe girmiştir (DİRUG m 31). Ancak önemle belirtelim ki, DiRUG yürürlüğe girmeden çok kısa bir süre önce, 15.07.2022 tarihli "Dijitalleşme Yönergesinin Uygulanmasına Yönelik Hükümlere İlave Yapılmasına ve Bazı Hükümlerin Değiştirilmesine ilişkin Kanun"[12] (DİREG) ile bazı değişikliklere uğratılmış ve bazı ek düzenlemeler

6 Dij.Yön.-Gerekçe m (19).

7 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 1.

8 Dij.Yön. kapsamında ele alınan konular ve yapılan düzenlemelere ilişkin özet mahiyetinde bilgiler için bkz Annika Böhm, 'Gesellschaftsrecht: Richtlinie für den Einsatz digitaler Werkzeuge und Verfahren im Amtsblatt veröffentlicht' (2019) EuZW 578 vd.

9 Hükümet tasarısı metni ve ayrıntılı gerekçe için bkz BT-Drucksache 19/28177.

10 Hukuk ve Tüketicinin Korunması Komisyon'unun hükümet tasarısında yapılmasını öngördüğü değişiklikler ve tavsiyelerinin de yer aldığı tasarı metninin en son hali için bkz BT-Drucksache 19/30523.

11 "Gesetz zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie (DiRUG)" BGBl I 2021, 3338.

12 "Gesetz zur Ergänzung der Regelungen zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie und zur Änderung weiterer Vorschriften", BGBl. I 2022, Nr. 26 (21.07.2022) 1146.

yapılmıştır. Söz konusu kanun (DİREG) ile yapılan değişiklik ve yeni düzenlemelerin amacı, DİRUG ile ticaret ve şirketler hukuku alanında mümkün hale getirilen online uygulamaların daha da genişletilmesi ve böylece daha fazla konuda online işlem yapabilme imkanının sağlanmasıdır.[13]

Yönerge düzenlemelerinin iç hukuka dahil edilmesi amacıyla, DiRUG (ve ayrıca DİREG) ile Alman hukukunun ilgili mevzuatında birçok değişiklik ve yenilik öngörülmüştür.[14] Ancak daha önce de ifade edildiği üzere, çalışmada yalnızca *online-şirket kuruluşu*, *belge ve bilgilerin online ibrazı* ve *ilan usulündeki değişikliğe* ilişkin düzenlemeler ele alınacaktır.

Özellikle belirtilmeli ki, DİRUG'da yönergede öngörülen hususların iç hukuka aktarılması amacına yönelik düzenlemeler yapılırken, Alman Ticaret ve Şirketler Hukukunun temel ilke ve prensiplerinin mümkün olduğu ölçüde korunmasına özen gösterilmiştir.[15] Alman kanun koyucusu, Birlik Hukuku kapsamında şirketler hukuku alanında manuel uygulamalardan vazgeçip dijital uygulamalara geçerken, dijital dünyanın kendine özgü tehlikelerini göz önünde bulundurmuş ve muhtemel kötüye kullanımları olabildiğince engellemeye yönelik önlemler almıştır.[16] İleride ayrıntılı olarak incelenecek olduğu üzere, online uygulamalara izin verilirken ticaret sicilinin işlevselliğinin ve güvenilirliğinin korunmasına önem gösterilmiş; bu bağlamda özellikle bir kontrol ve denetim mekanizması olan noterin manuel işlemlerde olduğu gibi online işlemlerde de aktif rol oynaması sağlanmıştır.[17]

III. Online Kuruluş

A. Yönergenin Online Kuruluşa İlişkin Direktifleri

1. Genel Olarak

Yönerge ile öncelikli olarak bazı sermaye şirketlerinin -hem ülke sınırları içinde hem de sınır aşırı AB ülkelerinde- kolaylıkla, daha az masrafla ve daha hızlı bir şekilde kurulabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.[18] Yukarıda da ifade edildiği üzere, yönergede özellikle mikro (start-uplar), küçük ve orta ölçekli işletmeler göz

[13] Bkz Hükümet Gerekçesi, (Drucksache 20/1672), s. 12 vd. Ayrıca söz konusu Kanun (DİREG) ile yapılan değişiklik ve getirilen yeniliklere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz Heribert Heckschen ve Ralf Knaier, 'Weitere Digitalisierung des Gesellschaftsrechts (DiREG)' (2022) NZG 885 vd.

[14] DiRUG ile getirilen yeniliklere ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz Christian Linke, 'Gesetz zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie (DiRUG) Analyse des Regierungsentwurfs' (2021) NZG 309 vd. Yapılan yeni düzenlemeler doğrultusunda değişikliğe uğrayan Alman mevzuatı için ayrıca bkz BGBl I 2021, 3338.

[15] Linke (n 14) 309.

[16] Peter Kindler ve Simon Jobst, 'Die Online-Gründung nach dem Company Law Package - Chancen und Risiken bei der Umsetzung ins deutsche Recht' (2019) DB 1550.

[17] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 62.

[18] Dij.Yön.-Gerekçe m (2).

önünde bulundurulmuş olup; şirket kuruluşunun AB sınırları içinde bu işletmeler açısından daha kolay ve cazip hale getirilmesi gayesiyle hareket edilmiştir. Nitekim bu amaca yönelik olarak üye ülkelere, yönergenin IIA nolu ekinde (her bir üye devlet için) belirtilmiş olan sermaye şirketi türü açısından online kuruluş imkanı sunma yükümlülüğü getirilmiş ve bu bağlamda online şirket kuruluşuna ilişkin bir takım düzenlemeler yapılmıştır (Dij.Yön. m 13g, 13h.).

Yönergenin IIA nolu ekine bakıldığında, söz konusu şirket türünün ***limited şirket*** olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yönergede üye devletlere limited şirketlerin, kurucuların (ulusal hukuk kuralları gereğince) şahsen huzurunda bulunmak zorunda oldukları kurum, kişi ve memurların huzurunda bulunma zorunluluğu olmaksızın, online olarak (uzaktan) kurulabilmesini mümkün hale getirme zorunluluğu yüklenmiştir (Dij.Yön. m 13g (1)). Anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler açısından online kuruluş imkanının tanınıp tanınması hususu ise üye ülkelerin takdirine bırakılmıştır (Dij.Yön. m 13g (1), c 2). Bunun dışında ayrıca limited şirketler açısından da bir ayrım yapılmış ve ayni sermaye getirilmesi halinde limited şirketlerde online kuruluşun mümkün olup olmaması da yine üye ülkelerin kararına bırakılmıştır (Dij.Yön. m 13g (4), bend d). Sonuç itibariyle yönerge ile üye devletler, yalnızca *nakdi* sermaye ile kurulacak olan *limited şirketler* açısından online şirket kuruluşunu mümkün hale getirmekle yükümlü kılınmışlar; bunun dışındaki hallerde, yani limited şirket dışındaki şirketlerde ve ayni sermaye getirilerek kurulan limited şirketlerde online kuruluşa imkan tanıyıp tanımama konusunda serbest bırakılmışlardır.

2. Online Şirket Kuruluşunda Uygulanacak Prosedür

Yönergede, üye devletlere limited şirketlerin online olarak kurulabilmesini hukuken mümkün hale getirme görevi yüklenmiş; ancak izlenmesi gereken prosedüre ilişkin ayrıntılı bir düzenleme yapılmamıştır. Online kuruluş prosedürü hakkında ayrıntılı düzenleme yapma yetkisi, açık bir şekilde üye devletlere bırakılmıştır (Dij.Yön. m 13g (2), c 1). Hal böyle olmakla beraber, online kuruluş prosedürünün kendine özgü dinamiklerini göz önünde bulunduran Avrupa kanun koyucusu, meydana gelmesi muhtemel kötüye kullanımların engellenmesi ve güvenlik zafiyetlerinin önüne geçilmesi açısından, üye devletler tarafından düzenleme altına alınmasını uygun bulduğu bazı hususları özellikle belirtmiştir. Bu bağlamda ikili bir ayrım yapmış ve bazı konuların arz ettikleri önem dolayısıyla üye devletler tarafından düzenleme altına alınmasını *zorunlu* kılarken, diğer bazı hususların düzenlenmesini ise üye devletlerin *takdirine* bırakmıştır.

Bu bağlamda -üye devletlerin mutlaka düzenlemek zorunda oldukları hususlar, Dij.Yön. m 13g (3)'te teker teker sayılmıştır. Avrupa kanun koyucusu online şirket

kuruluşunda meydana gelmesi muhtemel -örneğin kimlik bilgilerinin sahteliği, temsil yetkisinin yokluğu ve irade eksikliği gibi- tehlikeleri göz önünde bulundurarak, üye devletleri şu hususlarda ayrıntılı düzenleme yapmakla yükümlü kılmıştır:

(a) Başvuru sahiplerinin hak ve fiil ehliyetleri ile (şirketi) temsil yetkilerinin olup olmadığının belirlenmesinde uygulanacak prosedür,

(b) Madde 13b uyarınca başvuru sahiplerinin kimlik doğrulama araçları,

(c) Başvuru sahiplerinin 910/2014 sayılı Tüzük'te (eIDAS)[19] belirtilen güven hizmetlerini kullanma yükümlülüğü,

(d) Ulusal hukukta öngörülmüş olması şartıyla, şirketin işletme konusunun hukuka uygunluğunun kontrol edilmesine ilişkin prosedür,

(e) Ulusal hukukta öngörülmüş olması şartıyla, şirket adının hukuka uygunluğunun kontrol edilmesine ilişkin prosedür,

(f) Yönetici atamalarının kontrol edilmesine ilişkin prosedür.

Düzenlenmesi üye devletlerin takdirine bırakılan hususlar ise Dij.Yön. m 13g (4)'te belirtilmiş olup; buna göre üye devletler aşağıdaki hususlarda düzenleme yapıp yapmamak konusunda karar verme yetkisine sahiptirler:

a) Şirket sözleşmesinin hukuka uygunluğunun güvence altına alınması bağlamında izlenecek prosedür,

b) Bir şirket yöneticisinin, başka bir üye devletin yetkili makamı tarafından görevden alınmasının iç hukukta doğuracağı sonuçlar,

c) Noterlerin veya ulusal hukuk kuralları uyarınca online şirket kuruluşunun belirli aşamalarını yürütmekle sorumlu kılınan kişi veya kurumun rolü,

d) Ayni sermaye getirilmesi halinde online şirket kuruluşunun mümkün olup olmayacağı.

Bunlarında dışında yönergede, üye devletlerin -bazı faaliyetlerin kontrol edilebilmesi açısından ulusal mevzuat kuralları gereğince zorunlu olmadığı sürece- online şirket kuruluşunu şirketin tescilinden önce bir lisans veya izin alma şartına bağlayamayacakları açık bir şekilde belirtilmiştir (Dij.Yön. m 13g (5)). Devamında, ulusal mevzuat gereğince sermayenin kuruluş aşamasında ödenmesinin gerekli olması halinde, üye devletlerin söz konusu ödemenin Dij.Yön. m 13e uyarınca Avrupa Birliği içinde faaliyet gösteren bir bankanın hesabına online olarak yapılabilmesini ve ayrıca ödemenin yapıldığını gösteren belgelerin online olarak ibraz edilebilmesini sağlamakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir (Dij.Yön. m 13g (6)).

[19] Verordnung (EU) Nr 910/2014 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 23. Juli 2014 über elektronische Identifizierung und Vertrauensdienste für elektronische Transaktionen im Binnenmarkt und zur Aufhebung der Richtlinie 1999/93/EG (ABl L 257, 28.8.2014, 73).

Ayrıca yönergede, online şirket kuruluşunun ne kadar süre içinde tamamlanması gerektiği hususunda da bazı belirlemelerde bulunulmuş ve duruma göre dikkate alınması gereken 2 farklı azami süre öngörülmüştür (Dij.Yön. m (7)). Bu kapsamda üye devletler, *gerçek kişiler* tarafından Dij.Yön. m 13h'de ifade edilen standart kuruluş protokolünün kullanılması suretiyle yapılan başvurularda, kuruluşun 5 iş günü içinde tamamlanmasını sağlamakla yükümlü kılınırken; bunun dışındaki hallerde azami süre 10 iş günü olarak belirlenmiştir. Bu süreler yönergeye göre, online kuruluş için gerekli olan tüm formalitelerin tamamlanmasından ve bu bağlamda özellikle tüm ilgili belge ve bilgilerin, kuruluşu işlemine katılımı zorunlu olan yetkililere ulaşmasından sonra ve ayrıca tescil ücretinin ödenmesinden ve -eğer ulusal hukukta öngörülmüşse- nakit veya ayni sermayenin ifasından sonra başlayacaktır. Son olarak üye devletler, burada belirtilen süreler içinde kuruluş prosedürünün tamamlanamaması halinde, başvuru sahiplerinin gecikme nedenleri konusunda bilgilendirilmelerini sağlamak amacına yönelik düzenlemeler öngörmekle yükümlü kılınmışlardır.

3. Standart Online-Kuruluş Protokolü

Daha önce de belirtildiği üzere Dij.Yön.'nün temel amaçlarından birisi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve özellikle de start-upların AB sınırları içinde kuruluşunun kolaylaştırılması ve desteklenmesidir.[20] Nitekim Avrupa kanun koyucusu bu amaca yönelik olarak girişimcilere, online erişilebilir bir kuruluş protokolü vasıtasıyla kolayca şirket kurma imkanı sağlamak istemiş ve bu sebeple üye devletlere merkezi/yeknesak dijital giriş kapısı[21] aracılığıyla erişilebilen kayıt portallarında veya internet sayfalarında, limited şirketin kuruluşunda kullanılmak üzere bir "standart kuruluş protokolü" sunma yükümlülüğü getirmiştir (Dij.Yön. m 13h (1), c 1). Böylece bir AB ülkesi vatandaşının, bir başka AB ülkesinde, o ülke tarafından online olarak kullanıcılara sunulmuş olan standart kuruluş protokolünü kullanmak suretiyle o ülkede tamamen online olarak bir limited şirket kurabilmesi mümkün hale getirilmiş olacaktır. Limited şirket dışındaki şirket türlerine ilişkin olarak ise böyle bir protokol temin etme yükümlülüğü öngörülmemiş olup; bu hususta karar verme yetkisi -tıpkı bu şirketler açısından online kuruluş imkanının tanınıp tanınmamasında olduğu üzere- üye devletlere bırakılmıştır (Dij.Yön. m 13h (1), c 2).

---

[20] Dij.Yön.-Gerekçe m (18); Sebastian Omlor, 'Digitalisierung im EU-Gesellschaftsrechtspaket: Online-Gründung und Registerführung im Fokus' (2019) DStR 2544, 2547.

[21] "Merkezi/yeknesak dijital giriş kapısı (single digital gateway)" 21.11.2018 tarihinde yayınlanan 2018/1724 sayılı AB Yönergesi ile kabul edilmiş bir uygulamadır. (Regulation (EU) 2018/1724 of The European Parliament and of The Council of 2 October 2018 establishing a single digital gateway to provide access to information, to procedures and to assistance and problem-solving services and amending Regulation (EU) No 1024/2012). Kısaca belirtmek gerekirse düzenlemenin amacı, AB vatandaşlarının ve işletmelerinin AB içinde sınır ötesi faaliyetlerde bulunabilmeleri için ihtiyaç duydukları temel bilgileri içeren; bu bağlamda özellikle Birlik hukuku kapsamındaki idari düzenlemelerin dijital ortamda erişilebilirliğini sağlayan tek tip bir online portal oluşturulmasıdır. Nitekim düzenlemede bu amaca yönelik olarak üye devletler, Birlik hukuku kapsamındaki temel haklar, yükümlülükler, idari düzenleme ve prosedürlere ilişkin genel bilgileri içeren tek tip bir online Avrupa portalı oluşturmak ve yönergede ayrıntılı olarak belirtilen bilgileri ve idari hizmetleri söz konusu online portalda dijital olarak kullanıcıların erişimine sunmakla yükümlü kılınmışlardır.

Söz konusu protokolün içeriğine ilişkin olarak ise yönergede herhangi bir düzenleme yapılmamış olup; bunun her üye ülke tarafından kendi ulusal hukuk sistemi kapsamında belirleneceği açık bir şekilde ifade edilmiştir (Dij.Yön. m 13h (4)). Bu bağlamda, şirketin yönergede belirtildiği şekilde online olarak kurulmasına engel olmamak kaydıyla, ulusal hukuk uyarınca klasik bir kuruluş sözleşmesinin hazırlanması aşamasında aranan resmi prosedürün, online-kuruluş protokolü ile yapılan kuruluşlarda da aynı şekilde uygulanmasının öngörülebileceği; bunun yönerge açından bir sorun teşkil etmeyeceği de özellikle belirtilmiştir (Dij.Yön. m 13h (2), c 2).

Diğer yandan yönergede, sınır ötesi AB ülkelerindeki girişimciler açısından şirket kuruluşunda gündeme gelebilecek olan dil engelinin aşılması amacıyla, üye devletlere söz konusu kuruluş protokollerinin sınır ötesi alanda mümkün olduğu kadar fazla kişi tarafından anlaşılabilecek olan, en az bir AB resmi dilinde hazırlama ve sunma yükümlülüğü getirilmiştir (Dij.Yön. m 13h (3), c 1). Her ne kadar İngiltere yakın geçmişte Birlikten çıkmış olsa da, İngilizce AB'nin resmi dillerinden biri olarak kalmaya devam ettiği için, Alman doktrininde İngilizcenin yönergede belirtilen bu şartın yerine getirilmesi açısından en uygun dil olacağı ifade edilmektedir.[22] Ancak hal böyle olmakla beraber, yönergede ilgili üye devletin kendi resmi dili (veya dilleri) dışındaki bir dilde hazırlanan protokol vasıtasıyla şirket kurma imkanını hukuken tanımamış olması halinde, söz konusu üye devletin diğer dilde hazırlayacağı kuruluş protokolünün, bilgi amaçlı olmaktan öteye gidemeyeceği de özellikle ifade edilmiştir (Dij.Yön. m 13h (3), c 2). Bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse, örneğin İtalya'da bulunan bir girişimcinin, İspanya tarafından İngilizce olarak hazırlanmış olan bir standart kuruluş protokolünü kullanmak suretiyle İspanya'da bir limited şirket kurabilmesi için, İspanya'nın ulusal mevzuatının İspanyolca dışında bir dilde (bu örnek açısından İngilizce olarak) hazırlanmış olan belgelerle şirket kuruluşuna izin vermiş olması gerekecektir. Aksi halde İngilizce olarak hazırlanan online-kuruluş protokolü, İtalya'daki girişimcinin yalnızca bilgi edinmesini sağlayacak, kuruluş aşamasında ise İspanyolca hazırlanmış olan protokolün kullanılması gerekecektir.

4. Başvuru Sahibinin Fiziki Katılımının Talep Edilebileceği İstisnai Haller

Yönergede, bazı istisnai hallerde üye devletlerin online olarak gerçekleştirilmesi öngörülen işlemlere ilişkin olarak, başvuru sahibinin fiziken işlemi yürütmekle görevli kurum huzurunda bulunmasını talep edebileceği açıkça ifade edilmiştir. Bu istisnai hallerden ilki, elektronik kimlik tespitine ilişkin genel düzenlemelerin yer aldığı Dij. Yön. m 13b kapsamında dile getirilmiştir. Dij.Yön. m 13b (4)'te, kimlik bilgilerinde sahteciliğin, yanıltmaların veya kötüye kullanımların engellenmesi açısından gerekli olması halinde, üye devletlerin ilgili kişinin online işlemi gerçekleştirmekle görevli kurum huzurunda fiziken bulunmasını şart koşan düzenlemeler yapabileceği açık bir

[22] Bkz Ulrich Noack, 'Online-Gründung von Kapitalgesellschaften in Europa – Der neue Richtlinienvorschlag im Company Law Package' (2018) DB 1324, 1326; Omlor (n 20) 2547.

şekilde belirtilmiştir. Bu bağlamda öngörülen bir diğer istisnai hal ise Dij.Yön. m 13g (8)'de dile getirilmiştir. Söz konusu düzenlemede, başvuru sahibinin hak ve fiil ehliyetine veya (şirketi) temsil yetkisine ilişkin kurallara uyup uymadığı hususunda şüpheye düşülmesi halinde, yine aynı şekilde üye devletlerin ilgili kişinin online işlemi gerçekleştirmekle görevli kurum/kişi huzurunda fiziken bulunmasını şart koşan düzenlemeler yapabileceği belirtilmiştir. [23]

B. Alman Hukuku'nda Online Kuruluş

1. Düzenleme Kapsamı

Kanun'a (DİRUG) bakıldığında, Alman kanun koyucusunun online şirket kuruluşuna ilişkin iç hukuk kurallarını düzenlerken oldukça ihtiyatlı davrandığı; yalnızca yönergenin online şirket kuruluşuna ilişkin öngördüğü zorunlu uygulama kapsamını dikkate aldığı ve Dij.Yön. m 13g (1), c 2'de üye devletlere tanınan uygulama dışı bırakma serbestisinden (Opt-out-Option) büyük ölçüde faydalandığı görülmektedir. Zira Kanun'da online kuruluş imkanı yalnızca limited şirketler (GmbH) ve Alman hukukunda limited şirketin bir çeşidi olarak düzenlenmiş olan UG (Unternehmergesellschaft) için öngörülmüş olup (§ 2 f 3 GmbHG); anonim şirketler (AG) ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler (KGaA) kapsam dışı bırakılmıştır. Alman doktrini de yönerge ile getirilen online kuruluş imkanının tüm sermaye şirketlerini kapsar şekilde düzenlenmesi fikrine baştan beri karşı çıkmış; online kuruluşun ilk etapta *yalnızca limited şirketler* için öngörülmesinin uygun olacağı görüşünü savunmuştur.[24] Bu bağlamda özellikle Almanya'nın; İngiltere, Danimarka ve Estonya gibi ülkelerin aksine online şirket kuruşuna ilişkin hiçbir tecrübesinin olmaması nedeniyle, ilk aşamada online kuruluş imkanının kapsamının dar tutulması gerektiği ve ancak gerekli görülmesi halinde zamanla uygulama kapsamının genişletilebileceği dile getirilmiştir.[25] Diğer yandan yine doktrinde, ayni sermaye ile kurulacak olan limited şirketler açısından da yönergede öngörülen serbestiden faydalanılması gerektiği ve ilk etapta online kuruluş imkanının *yalnızca nakdi sermaye* ile kurulacak olan limited şirketler açısından öngörülmesi gerektiği ifade edilmiştir.[26] Nitekim Kanun hazırlanırken bu

---

[23] İşlemin güvenilirliğinin temini sebebiyle başvuru sahibinin fiziki katılımını gerektirebilecek istisnai hallere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz Jan Lieder, 'Die Bedeutung des Vertrauensschutzes für die Digitalisierung des Gesellschaftsrechts' (2020) NZG 81, 83 vd.

[24] Walter Bayer ve Jessica Schmidt, 'BB-Gesetzgebungs- und Rechtsprechungsreport zum Europäischen Unternehmensrecht 2018/19 – Teil I: Company Law Package' (2019) BB 1922, 1923; Jens Bormann ve Peter Stelmaszczyk, 'Digitalisierung des Gesellschaftsrechts nach dem EU-Company Law Package Zum neuen EU-Rechtsrahmen für die Online-Gründung von Kapitalgesellschaften' (2019) NZG 601, 602; Kindler ve Jobst (n 16) 1550 vd; Jan Lieder, 'Digitalisierung des Europäischen Unternehmensrechts – Online-Gründung, Online-Einreichung, Online-Zweigniederlassung' (2018) NZG 1081, 1082; Christoph Teichmann, 'Digitale Gründung von Kapitalgesellschaften nach dem EU-Company Law Package' (2018) ZIP 2451, 2453; Linke (n 14) 310. Eleştiri ve karşı görüş için bkz Tim Drygala ve Tony Grobe, 'Die geplante Regelung der Onlinegründung von Gesellschaften mit beschränkter Haftung – die Hälfte einer halben Lösung' (2020) GmbHR 985, 990 vd.

[25] Linke (n 14) 310; benzer şekilde Bayer ve Schmidt (n 24) 1923.

[26] Bayer ve Schmidt (n 24) 1923; Jan Birkefeld ve Stephan Schäfer, 'Gründung auf Knopfdruck? Was sich mit der EU-Digitalisierungs-Richtlinie im Gesellschaftsrecht ändert' (2019) BB 2626, 2627; Teichmann (n 24) 2453.

görüşler dikkate alınmış ve limited şirketler açısından -getirilen sermayenin türüne göre- bir sınırlama yapılarak, online kuruluş imkanı ayni sermaye taahhüdünde bulunul*mamış* olması şartına bağlanmıştır (§ 2 f 3 GmbHG). Dolayısıyla DİRUG kapsamında yapılan düzenlemeler uyarınca, yalnızca anonim şirket ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler değil, ayni sermaye getirilmesi halinde limited şirketler de online kuruluş imkanından yararlana*ma*yacaklardır. Nitekim bir sonraki başlık altında incelenecek olduğu üzere, 01.08.2022 tarihinde yürürlüğe giren ilgili düzenlemede (§ 2 f 3 GmbHG), yalnızca nakit sermaye ile kurulan limited şirketlerin online olarak kurulmasına müsaade edilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, DİRUG ile yapılan düzenlemelerin yürürlüğe girmesinden kısa bir süre önce kabul edilen 15.07.2022 tarihli Kanun (DİREG) kapsamında bu konu tekrar ele alınmış ve 01.08.2023 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, limited şirketlerde online kuruluş imkanı hem *nakdi sermaye* hem de *ayni sermaye* getirilmesi halini kapsayacak şekilde genişletilmiştir (DİREG m 6).

2. Limited Şirkette Online Kuruluş (§ 2 f 3 GmbHG)

Limited şirkette online kuruluş imkanına ilişkin ilgili kanuni değişiklik yapılmadan önce, Alman Hukukunda bir limited şirketin kurulabilmesi için, kurucuların ya da yetkili temsilcilerinin *fiziken* noter huzurunda bulunmaları ve yine noter huzurunda düzenlenen şirket sözleşmesinin kurucuların tümü ya da onların yetkili temsilcileri tarafından *fiziken* imzalanması gerekmekteydi (*eski*-§ 2 GmbHG). Nitekim yönergenin direktifleri doğrultusunda limited şirketin bütünüyle *online* olarak kurulabilmesine, yani kuruluş işleminin kurucuların (ya da temsilcilerinin) fiziken noter huzurunda bulunmak zorunda olmaksızın yapılabilmesine imkan sağlamak amacıyla, § 2 GmbHG'ye yeni bir fıkra (3. fıkra) eklenmiştir. Söz konusu fıkra metni ilk olarak DİRUG kapsamında kaleme alınmış[27]; ancak metin yürürlüğe girmeden kısa bir süre önce 15.07.2022 tarihli Kanun (DİREG) ile -online yapılması mümkün işlemlerin kapsamı genişleyecek şekilde- değiştirilmiştir. 01.08.2022 tarihi itibariyle yürürlükte olan yeni düzenleme (§ 2 f 3 GmbHG)[28] şu şekildedir:

[27] DİRUG kapsamında kaleme alınan § 2 f 3 GmbHG (ilk) metni: "*Şirket sözleşmesi ile ortakların şirketin kuruluşu kapsamında aldıkları kararların* ***noter*** *tarafından düzenlenmesi/onaylanması,* ***ayni sermaye taahhüdünde bulunulmaksızın*** *yapılan kuruluşlarda,* ***§§ 16a ilâ 16e BeurkG hükümleri*** *kapsamında* ***görüntülü iletişim*** *(Videokommunikation) yoluyla da gerçekleştirilebilir. Bu durumda şözleşmenin imzalanması bağlamında, 1. fıkranın 2. cümlesinden farklı olarak, görüntülü iletişim yoluyla işleme katılan ortakların* ***nitelikli elektronik imzaları*** *yeterli olur. Şirketin görüntülü iletişim yoluyla kuruluşu, fıkra (1a)'da ifade edilen basitleştirilmiş prosedür yoluyla ya da Ek 2'de belirtilen* ***standart protokoller*** *kullanılmak suretiyle de gerçekleştirilebilir. Ek 2'de belirtilen standart protokollerin kullanılması halinde, fıkra (1a)'nın 3 ilâ 5. cümleleri de uygun düştüğü sürece uygulama alanı bulur."*

[28] § 2 f 3 GmbHG: "*Die notarielle Beurkundung des Gesellschaftsvertrags kann im Fall einer Gründung ohne Sacheinlagen auch mittels Videokommunikation gemäß den §§ 16a bis 16e des Beurkundungsgesetzes erfolgen. In diesem Fall genügen abweichend von Absatz 1 Satz 2 für die Unterzeichnung die qualifizierten elektronischen Signaturen der mittels Videokommunikation an der Beurkundung teilnehmenden Gesellschafter. Sonstige Willenserklärungen, welche nicht der notariellen Form bedürfen, können mittels Videokommunikation gemäß den §§ 16a bis 16e des Beurkundungsgesetzes beurkundet werden; sie müssen in die nach Satz 1 errichtete elektronische Niederschrift aufgenommen werden. Satz 3 ist auf einstimmig gefasste Beschlüsse entsprechend anzuwenden. Die Gründung mittels Videokommunikation kann auch im Wege des vereinfachten Verfahrens nach Absatz 1a oder unter Verwendung der in Anlage 2 bestimmten Musterprotokolle erfolgen. Bei Verwendung der in Anlage 2 bestimmten Musterprotokolle gilt Absatz 1a Satz 3 bis 5 entsprechend."*

*"(3) Şirket sözleşmesinin **noter** tarafından düzenlenmesi/onaylanması, **ayni sermaye taahhüdünde bulunulmaksızın** yapılan kuruluşlarda, **§§ 16a ilâ 16e BeurkG hükümleri** kapsamında **görüntülü iletişim (Videokommunikation)** yoluyla da gerçekleştirilebilir. Bu durumda şözleşmenin imzalanması bağlamında, 1. fıkranın 2. cümlesinden farklı olarak, görüntülü iletişim yoluyla işleme katılan ortakların **nitelikli elektronik imzaları** yeterli olur. Noter tarafından düzenlenmesi zorunlu olmayan **diğer irade beyanları**, §§ 16a ilâ 16e BeurkG hükümleri kapsamında görüntülü iletişim (Videokommunikation) yoluyla onaylanabilir; bunlar 1. cümle uyarınca oluşturulan elektronik belge içine dahil edilir. 3. cümle **oybirliği ile alınan kararlar** açsından kıyasen uygulanır. Şirketin görüntülü iletişim yoluyla kuruluşu, fıkra (1a)'da ifade edilen basitleştirilmiş prosedür yoluyla ya da Ek 2'de belirtilen **standart protokoller** kullanılmak suretiyle de gerçekleştirilebilir. Ek 2'de belirtilen standart protokollerin kullanılması halinde, fıkra (1a)'nın 3 ilâ 5. cümleleri de uygun düştüğü sürece uygulama alanı bulur.*"

Dikkat edilecek olursa § 2 f 3, c 1 GmbHG uyarınca online kuruluş imkanı, *yalnızca nakdi sermaye* ile gerçekleştirilen kuruluşlar için söz konusudur. Ancak bu sınırlandırma yalnızca 31.07.2023 tarihine kadar geçerli olacaktır. Çünkü 15.07.2022 tarihli Kanun (DİREG) kapsamında yapılan düzenleme ile bu ayrım kaldırılmış ve 01.08.2023 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, limited şirketlerde online kuruluş imkanı hem *nakdi sermaye* hem de *ayni sermaye* getirilmesi halini kapsayacak şekilde genişletilmiştir (DİREG m 6).

Bu düzenlemenin yanı sıra, kuruluşun *temsilci* vasıtasıyla gerçekleştirilmek istenmesi halinde, temsil belgesinin de tarafların noter huzurunda bulunmasına gerek olmadan online olarak verilmesine olanak sağlamak amacıyla, § 2 GmbHG f 2'ye de bir cümle eklenmiştir.[29] Zira § 2 f 2 c 1 GmbHG uyarınca, şirket sözleşmesinin temsilci tarafından imzalanabilmesi için, noter tarafından düzenlenmiş veya onaylanmış bir temsil belgesinin varlığı gerekmektedir. Nitekim 2. fıkraya eklenen 2. cümle ile, temsil belgesinin de §§ 16a ilâ 16e BeurkG hükümleri kapsamında *görüntülü iletişim (Videokommunikation)* yoluyla gerçekleştirilebilmesine imkan tanınmıştır (§ 2 f 2, c 2 GmbHG).

Alman hukukunda şirket kuruluşunun güvenilir bir şekilde gerçekleştirilmesi, bu anlamda katılımcıların kimlik ve imzalarının kontrolü ve ayrıca gereği gibi bilgilendirilmeleri açısından **noterler** oldukça önemli bir görev icra etmektedirler. Geleneksel kuruluş işleminde, sözleşme metni noter huzurunda ilgililere/işleme katılanlara *okunur*, akabinde düzenlenen belge ilgililer tarafından *onaylanır* ve *imzalanır* (§ 13 BeurkG). Bu prosedürün amacı, hazırlanan belgenin katılımcılar ve noter tarafından kelime kelime kontrol edilmesi ve böylece katılımcıların belgenin içeriği hakkında detaylı bir şekilde bilgi edinmelerinin sağlanmasıdır.[30] Metnin katılımcılara bütünüyle okunması, söz konusu belgenin geçerlilik şartıdır.[31] Diğer

[29] Bu düzenleme, 15.07.2022 tarihli Kanun (DİREG m 5) ile yapılmıştır. BGBl. I 2022, Nr. 26 (21.07.2022) 1146.

[30] Martin Kindler, *Beck'sches Notar-Handbuch* (7. Bası, C.H.BECK 2019) § 31 N 275; ayrıntılı açıklama için ayrıca bkz Rainer Kanzleiter, 'Das Vorlesen der Niederschrift' (1997) DNotZ 261, 262.

[31] Kindler (n 30) § 31 N 276.

yandan katılımcıların kimlik bilgilerinin ve imzalarının gerçeğe uygunluğunun sağlanması ve böylece işlemin güvenilir bir şekilde yerine getirilmesi açısından da, noterler şirket kuruluşunda son derece önemli bir görev icra etmektedirler. Söz konusu Kanun'un (DİRUG) hazırlık çalışmaları esnasında, Alman doktrininde işlem güvenliğinin sağlanması açısından noterlerin online şirket kuruluşunda daha da önemli hale geleceği; dolayısıyla geleneksel kuruluş usulünde noter tarafından gerçekleştirilmesi öngörülen işlemlerin, online kuruluş işleminde de aynı şekilde yerine getirilmesinin gerekli olduğu özellikle dile getirilmiştir.[32] Nitekim Alman kanun koyucusu ilgili düzenlemeyi kaleme alırken, online şirket kuruluşu işlemlerinde de -tıpkı klasik usulde olduğu üzere- **noterin** katılımını zorunlu kılmış; işlemlerin online olarak gerçekleştirilmesini mümkün hale getirmek için söz konusu işlemlerin görüntülü iletişim yoluyla gerçekleştirilmesine müsaade etmiştir (§ 2 f 3 GmbHG).

Sonuç olarak, Alman limited şirketler hukukunda yapılması öngörülen geleneksel kuruluş işlemleri, online kuruluş prosedürü açısından da aynen uygulama alanı bulacak olup; tek fark söz konusu işlemlerin tarafların fiziki katılımı olmaksızın, teknolojik imkanların kullanılması suretiyle uzaktan (görüntülü iletişim yoluyla) yerine getirilebilecek olmasıdır. Bir başka ifadeyle, Alman hukukunda kuruluş işlemlerinin noter vasıtasıyla yürütülmesi kuralından vazgeçilmemiş; bunun yerine mevcut düzenlemelerin işlemlerin online olarak yürütülebilmesini sağlayacak şekilde modifiye edilmesi yoluna gidilmiştir. Özellikle klasik şirket kuruluşunda noterin üstlenmiş olduğu rol, online şirket kuruluşunda da aynen devam etmektedir. Aşağıda ayrıntılı olarak irdelenecek olduğu üzere, noter klasik kuruluş işlemlerinde olduğu gibi online şirket kuruluşunda da şirket sözleşmenin düzenlenmesi, tarafların bilgilendirilmesi ve aydınlatılması, kimlik tespiti ve imzaların gerçekliğinin kontrolü gibi işlemlerin yerinde getirilmesinde etkili olmaya; böylece kötü niyetli ve hukuka aykırı şirket kuruluşlarının engellenmesinde önleyici ve koruyucu bir rol oynamaya devam edecektir. Bu açıdan bakıldığında, DİRUG'da yönergenin online şirket kuruluşuna ilişkin kuralların belirlenmesi açısından üye ülkelere tanıdığı geniş düzenleme yetkisinden faydalanıldığı ve bu bağlamda Alman şirketler hukukuna hakim temel prensiplerin büyük ölçüde korunduğu söylenebilecektir.

3. Online Kuruluş Prosedürü

a. Online Görüntülü İletişim Sistemi ("Online-Videokommunikationssystem")

Bir önceki başlık altında da ifade edildiği üzere, Alman hukukunda limited şirketin online olarak kurulmasına imkan sağlama amacına yönelik yeni düzenleme (§ 2 f 3

[32] Lieder (n 24) 1087; Jessica Schmidt, 'EU Company Law Package 2018: Mehr Digitalisierung und Mobilität von Gesellschaften (Teil 1)' (2018) Der Konzern 229, 231; Ralf Knaier, 'Digital first, Bedenken second?' (2018) GmbHR 560, 566 ve 570; benzer şekilde Bormann ve Stelmaszczyk (n 24) 608 vd; Noack (n 22) 1325 vd.

GmbHG) ile klasik kuruluş prosedürü için gerekli olan, örn. noterin katılımı, belgenin noterce düzenlenmesi, kimlik kontrolü ve benzeri maddi unsurlardan vazgeçilmemiş; yalnızca söz konusu kuruluş işlemlerinin icra ediliş *şeklinde/usulünde* teknolojik bazlı değişiklikler öngörülmek suretiyle, kuruluş işlemlerinin tarafların fiziki katılım zorunluluğu olmaksızın online olarak "görüntülü iletişim sistemi" ("*Online-Videokommunikationssystem*") üzerinden yerine getirilmesi mümkün kılınmıştır. Noter ve kurucular (veya temsilcileri), görüntülü iletişim sistemi vasıtasıyla birbirleri ile görüntülü olarak sanal ortamda buluşabilecekler ve böylece kuruluşa ilişkin noter işlemleri, ilgililerin noter huzurunda şahsen hazır bulunmalarına gerek olmaksızın, uzaktan ve online olarak gerçekleştirilebilecektir.[33]

Görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirilecek olan kuruluş işlemlerinin nasıl yürütüleceği hususu ise "*Görüntülü İletişim Yoluyla Noter Onayı; Elektronik Belge*" başlığı altında kaleme alınan §§ 16a ilâ 16e BeurkG maddeleri ile ayrıntılı olarak düzenleme altına alınmıştır.[34] Bu düzenlemeler ile kısaca, noter ile tarafların görüntülü iletişim sistemi üzerinden buluşması, ilgili bilgilendirme ve aydınlatmaların bu sistem üzerinden görüntülü olarak yapılması, gerekli belgelerin elektronik ortamda düzenlenmesi ve imzaların elektronik ortamda icra edilmesi gibi birden fazla teknolojik bazlı yenilik sisteme dahil edilmiş; böylece online kuruluş işlemi için öngörülen prosedürün geçerli bir şekilde uygulanabilirliğinin hukuki alt yapısı oluşturulmuştur.[35] Nitekim bu düzenlemeler uyarınca, klasik şirket kuruluşunda noter huzurunda gerçekleşen tüm işlemler, noter huzurunda şahsen bulunma zorunluluğu olmaksızın, bütünüyle online olarak görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirilebilecektir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, §§ 16b ilâ 16e BeurkG arasında online usulde uygulanmak üzere düzenlenmiş olan hükümlerde özel bir uygulama öngörülmemiş olduğu sürece, geleneksel usul için, yani katılımcıların ve noterin fiziksel olarak bir araya geldiği hallerde uygulanmak üzere öngörülmüş olan genel düzenlemeler (§§ 8 -16 BeurkG), elektronik olarak hazırlanan belge açısından da aynen uygulanacaktır.[36]

Söz konusu görüntülü iletişim sistemini kurma ve yürütme görevi, Federal Noterler Odası'na (*Bundesnotarkammer)* verilmiştir (§ 78 I 2 Nr 10 BNotO). Sistemi kurma ve yürütme görevinin yalnızca Federal Noterler Odası'na verilmesinin nedeni, sistem üzerinden yapılan görüşmelerin ve dolayısıyla kişisel verilerin gizliliğinin güvence altına alınması gayesidir.[37] Zira gerekçede, Federal Noterler Odası'nın, görevini Federal Adalet ve Tüketicinin Korunması Bakanlığı'nın gözetimi altında icra eden

[33] Johannes Halder, 'Online-Gründung und Online-Einreichung von Unterlagen nach dem Company Law Package sowie deren Umsetzung in deutsches Recht' (2020) NJOZ 1505, 1510.

[34] DİRUG-Gerekçe, BT- Drucksache 19/28177, 114 vd.

[35] DİRUG-Gerekçe, BT- Drucksache 19/28177, 114.

[36] DİRUG-Gerekçe, BT- Drucksache 19/28177, 117.

[37] Tobias Keller ve Kevin Schümmer, 'Digitale GmbH-Gründung' (2021) NZG 573, 574.

bir kamu kurumu olarak, görüntülü iletişim sisteminin güvenli bir şekilde işle(til)mesi ve böylece sistemin güvenilirliğinin sağlanması açısından en uygun kurum olduğu; dolayısıyla da sistemin kurulması ve yürütülmesi görevinin Federal Noterler Odası'na emanet edilmesinin doğru olacağı belirtilmiştir.[38] Bu bağlamda, kişisel verilerin güvenliği ve korunmasının son derece önem arz ettiği böyle bir sistemin organizasyonunun, özel bir üçüncü kişiye bırakılmasının doğru olmayacağı da özellikle vurgulanmıştır. Sonuç olarak, online kuruluşta noter işlemlerinin mutlaka Federal Noterler Odası tarafından kurulmuş olan görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapılması zorunlu olup; başka bir görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapılan noter işlemleri geçerli olmayacaktır.[39]

b. Elektronik Belge, Nitelikli Elektronik İmza

Yukarıda da ifade edildiği üzere, görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirilecek olan kuruluş işleminde, taraf iradelerinin kayıt altına alınması ve benzeri noter işlemlerinin nasıl yürütüleceği hususu, §§ 16a ilâ 16e BeurkG maddeleri ile düzenleme altına alınmıştır.[40] Nitekim § 16b BeurkG hükmünde, online usulde elektronik belge düzenlenmesine ve oluşturulmasına ilişkin düzenlenmeler yapılmıştır. Buna göre online kuruluş sisteminde noter, görüntülü iletişim sistemi ile gerçekleştirilen müzakerenin elektronik bir kaydını (e-Niederschrift) tutacak (§ 16b (1), c 1 BeurkG) ve bu belge taraflarca nitelikli elektronik imza ile imzalanacaktır (§ 16b (4) 1 BeurkG). Bu durumda elektronik imza fiziksel olarak atılan, yani ıslak imza ile aynı hukuki sonucu doğuracaktır.

Nitelikli elektronik imza, AB'nin 910/2014 sayılı Elektronik Kimlik Belirleme ve Güven Hizmetleri Tüzüğü (eIDAS)[41] m 3, N 11 ve 12 hükümleri kapsamında belirlendiği üzere, nitelikli elektronik imza oluşturma birimi tarafından oluşturulan ve elektronik imzalar için nitelikli bir sertifikaya dayanan, eIDAS m 26 anlamında gelişmiş bir elektronik imzadır.[42] Üye ülkelerdeki nitelikli elektronik imza oluşturma birimleri/kurumları, bir liste halinde Avrupa Komisyonu'nun ilgili web sitesinde yayınlanmaktadır.[43] Nitekim Almanya'da görüntülü iletişim sistemi vasıtasıyla online limited şirket kurmak isteyen girişimciler, öncelikli olarak kendilerine bir nitelikli elektronik imza temin etmek zorundadırlar.

---

38 DİRUG-Gerekçe, BT, Drucksache 19/28177, 110.

39 DİRUG-Gerekçe, BT- Drucksache 19/28177, 114 vd.

40 DİRUG-Gerekçe, BT- Drucksache 19/28177, 114 vd.

41 Verordnung (EU) Nr 910/2014 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 23 Juli 2014 über elektronische Identifizierung und Vertrauensdienste für elektronische Transaktionen im Binnenmarkt und zur Aufhebung der Richtlinie 1999/93/EG (ABl L 257, 28.8.2014, 73).

42 Keller ve Schümmer (n 37) 574 vd. Elektronik Kimlik Belirleme ve Güven Hizmetleri Tüzüğü'nde (eIDAS), "basit", "gelişmiş" ve "nitelikli" elektronik imza olmak üzere birbiri üzerine kurulan üç seviye imza tanımlanmıştır. Söz konusu elektronik imza seviyelerine ilişkin açıklamalar için bkz Merve Melis Şimşek, Tuğba Özcan, Tamer Ergun ve Vural Çelik, 'Elektronik İmza Seviyeleri' (2019) 2(2) Bilgi Yönetimi Dergisi 135, 138 vd.

43 https://webgate.ec.europa.eu/tl-browser/#/

c. Elektronik Kimlik Tespiti

Daha önce de belirtildiği üzere, yönergede her ne kadar online kuruluş işlemlerine ilişkin ayrıntılı düzenleme yapma yetkisi üye devletlere bırakılmış olsa da, Avrupa kanun koyucusu online prosedürde meydana gelebilecek olan muhtemel sahtecilik ve kötü niyetli uygulamaları engellemek amacıyla, üye devletleri bazı hususlarda düzenleme yapmakla yükümlü kılmıştır.[44] Bu hususlardan bir tanesi, online işleme katılanların kimliklerinin güvenilir bir şekilde tespit edilmesidir. Bu bağlamda yönergede, güvenilirliğin sağlaması amacıyla üye devletler, hem ulusal hem de sınır ötesi kullanıcılara AB'nin 910/2014 sayılı Elektronik Kimlik Belirleme ve Güven Hizmetleri Tüzüğü (eIDAS)[45] uyarınca güvenli elektronik kimlik doğrulama ve güvenlik hizmetlerinin kullanımı imkanını sağlamakla yükümlü kılınmışlardır (Dij. Yön. m 13g (3), bend b, c).[46] Ayrıca üye devletlerin, sınır ötesi elektronik kimlik tespitini mümkün kılmak için, izin verilmiş elektronik kimlik tespiti araçlarını kullanan elektronik tanımlama sistemlerini de kurmakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir.[47]

Nitekim Alman hukukunda, görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirilecek olan noter işlemlerinde, elektronik kimlik tespit/doğrulama araçlarının kullanılmasını mümkün kılmak üzere "*Online Görüntülü İletişim Yoluyla Kimlik Tespiti*" yan başlığı altında özel bir hüküm kaleme alınmıştır (16c BeurkG).[48] Söz konusu düzenlemede, görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirilecek olan noter işlemlerinde katılımcıların kimlik tespitinin, notere elektronik olarak iletilen bir fotoğraf ve § 16c No 1 ya da § 16c No 2'de teker teker saymak suretiyle belirtilen elektronik kimlik tespit/doğrulama araçlarından birisinin kullanılması suretiyle yapılacağı ifade edilmiştir. Kısaca belirtmek gerekirse, § 16 c No 1'de belirtilenler ilgili Alman kanunları uyarınca düzenlenmiş olan elektronik kimlik doğrulama araçları; § 16 c No 2'de belirtilenler ise, başka bir AB üyesi devlet tarafından eIDAS hükümleri uyarınca, sınır ötesi kimlik tespiti amacıyla verilen ve "yüksek" güvenlik seviyesine sahip elektronik kimlik doğrulama araçlarıdır.[49]

d. Fiziki ve Online (Karma) Katılım İmkanı

§ 16e BeurkG hükmü uyarınca, online kuruluş işleminde tarafların hepsinin görüntülü iletişim sistemine katılma zorunlulukları bulunmamaktadır. Kurulaşa

---

[44] Bkz III., A., 2.

[45] Verordnung (EU) Nr 910/2014 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 23. Juli 2014 über elektronische Identifizierung und Vertrauensdienste für elektronische Transaktionen im Binnenmarkt und zur Aufhebung der Richtlinie 1999/93/EG (ABl L 257, 28.8.2014, 73).

[46] Dij.Yön.-Gerekçe m (10) ve (20) vd.

[47] Dij.Yön.-Gerekçe m (10).

[48] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 120 vd.

[49] Her bir AB üyesi devletin elektronik kimlik tespiti prosedürleri ile bunların koruma seviyelerine ilişkin güncel bilgiler ve bu anlamda üye devletlerce yapılan değişiklikler, AB Resmi Gazete'sinde yayınlanır. Örneğin Almanya'daki güncel duruma ilişkin bilgiler 14.12.2020'de değiştirilmiş olup, AB Resmi Gazetesinde yayınlanmıştır. Bkz ABI EU 2020/C 432/07.

ilişkin noter işlemleri katılımcıların bazılarının noter huzurunda fiziken hazır bulunması, bazılarının ise görüntülü iletişim sistemi üzerinden online olarak işleme dahil olmaları suretiyle *karma* şekilde gerçekleştirilebilecektir ("*gemischte Beurkundung*"). Ancak bu durumda, görüntülü iletişim sistemi üzerinden hazırlanacak olan elektronik belgenin yanı sıra, noterde fiziki olarak hazır bulunan katılımcılar için -elektronik belge ile aynı içeriğe sahip- ayrı bir belge daha hazırlanacak (§ 16e (1), c 1 BeurkG); noter işlemlerinin karma şekilde gerçekleştirildiği hususu her iki belgede de (elektronik belge ve fiziki belge) özel olarak belirtilerek, söz konusu belgeler birlikte saklanacaktır.

e. Standart Online-Kuruluş Protokolü ("Musterprotokoll")

Yönerge ile üye devletlere getirilen "standart kuruluş protokolü" hazırlama/sunma yükümlülüğü (Dij.Yön. m 13h), şirketin görüntülü iletişim yoluyla kuruluşunun *fıkra (1a)'da ifade edilen basitleştirilmiş prosedür yoluyla* ya da *Ek 2'de belirtilen standart protokoller* kullanılmak suretiyle gerçekleştirilebileceği yönündeki düzenlenme (§ 2 f 3, c 5 GmbHG) ile yerine getirilmiştir.[50] Bu kapsamda bir tanesi tek kişi tarafından kurulacak olan, diğeri ise birden fazla kişi tarafından kurulacak olan limited şirketlerde kullanılmak üzere iki adet standart kuruluş protokolü hazırlanmış ve § 2 GmbHG hükmüne eklenmiştir.[51] Böylece kurucular, söz konusu protokolleri kullanmak suretiyle Almanya'da görüntülü sistem üzerinden bir limited şirket kurabileceklerdir.

Ancak dikkat edilecek olursa, hükümde online kuruluşun -*Ek 2'de belirtilen standart protokollerin* yanı sıra- *fıkra (1a)'da ifade edilen basitleştirilmiş prosedür yoluyla* da gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir. Buna göre görüntülü iletişim yoluyla yapılan kuruluşlarda, yönerge uyarınca online kuruluşta kullanılmak amacıyla hazırlanmış olan *standart protokoller* kullanılabileceği gibi, § 2 f 1a GmbHG düzenlemesi uyarınca hali hazırda kullanılmakta olan kuruluş protokolü de kullanılabilecektir.[52] § 2 f 1a GmbHG altında düzenlenmiş olan kuruluş protokolü, limited şirketlerin kuruluşunun kolaylaştırılması amacıyla 2008 tarihinde MoMiG[53] ile Alman Limited Şirketler Hukuku'na dahil edilen bir uygulamadır.[54] Söz konusu protokolün kullanılarak yapıldığı şirket kuruluşları, § 105 f 6 GNotKG özel düzenlemesi uyarınca bazı tescil masraflarından muaftırlar.[55] Ancak hemen belirtelim ki, bu kuruluş protokolü en fazla üç ortağı ve bir yöneticisi olan limited şirketlerin kuruluşunda uygulanabilecek olup, daha fazla ortağı ve yöneticisi olan şirketler açından kullanılamayacaklardır.

[50] Birçokları yerine yalnızca bkz Heribert Heckschen ve Korina Strnad, 'Aktuelle Entwicklungstendenzen des Gesellschaftsrechts (Teil 2)' (2021) GWR 195, 196.

[51] Standart kuruluş protokol metinleri için bkz BGBl I 2021, 3338, 3364 vd.

[52] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 162; Heckschen ve Strnad (n 50) 196.

[53] "Gesetz zur Modernisierung des GmbH-Rechts und zur Bekämpfung von Missbräuchen", BGBl I. 2026.

[54] Birçokları yerine yalnızca bkz Holger Altmeppen, *Holger/Altmeppen, Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) Kommentar* (10. Bası, C.H.BECK 2021) § 2 N 56.

[55] Buna ilişkin olarak ayrıca bkz Altmeppen (n 54) § 2 N 66.

Dolayısıyla § 2 f 1a GmbHG düzenlemesi kapsamındaki kuruluş protokolü, ancak belirtilen sayılara uygun ortak ve yöneticiye sahip olan limited şirketlerin online kuruluşunda gündeme gelecektir. Yönerge kapsamında hazırlanmış olan standart kuruluş protokollerinde ise böyle bir sınırlama öngörülmemiştir.[56] Ancak hemen belirtelim ki, bu protokoller § 105 f 6 GNotKG hükmü kapsamında yer almadıkları için, kurucuların tescil masraflarına ilişkin söz konusu muafiyetten faydalanmaları mümkün olmayacaktır. [57]

Diğer yandan, § 2 f 1a GmbHG kapsamındaki kuruluş protokolü için öngörülmüş olan § 2 f 1a, c 3 ilâ 5 GmbHG hükümleri, yönerge kapsamında özel olarak online kuruluşta kullanılmak üzere hazırlanan standart kuruluş protokolleri açısından da uygulama alanı bulacaktır. Buna göre, söz konusu protokollerde kanundan (GmbHG) sapan düzenlemeler öngörülemeyecek, protokoller aynı zamanda ortaklar listesi olarak kabul edilecek ve kanunda şirket sözleşmesi için öngörülmüş olan tüm düzenlemeler bu protokoller açısından da aynen geçerli olacaktır (§ 2 f 3 c 6 GmbHG).

Ayrıca belirtmek gerekir ki, § 2 f 1a GmbHG düzenlemesi kapsamındaki kuruluş protokolünde olduğu üzere, yönerge kapsamında hazırlanmış olan standart kuruluş protokollerinde de, hem gerçek kişiler hem de tüzel kişiler kurucu olarak yer alabileceklerdir.

4. Fiziki Katılım Zorunluluğu

Katılımcıların talep etmesi halinde noter, kuruluş işlemlerini görüntülü iletişim sistemi üzerinden gerçekleştirecektir (§ 16a (1) BeurkG). Ancak Alman kanun koyucusu yönergede tanınan imkandan[58] faydalanmak suretiyle, bu kurala güvenlik amaçlı bir istisna getirmiştir.[59] § 16a (2) BeurkG hükmünde, noterin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerini görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapmasının mümkün olmadığı durumlarda, özellikle katılımcılardan birinin kimlik tespitinin yapılamaması ya da hak veya fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı hususunda şüpheye düşmesi halinde, görüntülü iletişim sistemi üzerinden kuruluş işlemlerini yapmayı reddedeceği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Dikkat edilecek olursa düzenlemede, önce "*noterin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerini görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapmasının mümkün olmadığı durumlarda*" şeklinde yoruma açık geniş bir ifade kullanılmış; devamında ise "*özellikle*" denmek suretiyle yönergede istisna kapsamında olduğu belirtilen durumlardan (Dij.Yön. m 13b (4); 13g (8)) örnekler verilmiştir. Hükmün gerekçesinde, bu örneklerin sınırlı sayıda *olmadığı*; noterin tıpkı yüz yüze yapılan işlemlerde olduğu üzere görüntülü sistem üzerinden

[56] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 162.

[57] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 162.

[58] Dij.Yön. m 13b (4) ve m 13g (8); bu düzenlemelere ilişkin açıklamalar için bkz III., A., 4.

[59] DİRUG-Gerekçe, Drucksache 19/28177, 116.

gerçekleştirilen işlemlerde de görevini noter işlemlerinin yürütülmesine ilişkin genel hükümlerde belirtildiği şekilde ve kalitede yerine getirebilmesi gerektiği; online olarak gerçekleştirilen kuruluş işlemlerinin nitelik açısından fiziki katılımla yapılan işlemlerin gerisinde kalmasının kabul edilemeyeceği açık bir şekilde ifade edilmiştir.[60] Bu açıklamaları takiben, hükümde örnek olarak sayılan ihtimaller dışında ayrıca somut olay koşullarında noterin, örneğin teknik sebeplerden ötürü § 17 BeurkG'de belirtilen kontrol ve tarafları aydınlatma gibi görevlerini gereği gibi yerine getirmesinin mümkün olmaması halinde, işlemin online olarak yapılmasını reddedip ilgililerin fiziki katılımını talep edebileceği belirtilmiştir. [61] Bu bağlamda gerekçede, özellikle yönergenin üye devletlerin ulusal hukuk düzenlemelerine müdahale edilmediği yönündeki ifadelerine atıf yapılarak (Dij.Yön. m 13c (2)), fiziki katılımın öngörüldüğü hallerde uygulanan genel kuralların online olarak gerçekleştirilecek olan noter işlemleri açısından da aynı şekilde uygulanması yönündeki talebin, söz konusu yönerge ile de uyumlu olduğu özellikle vurgulanmıştır.[62]

IV. Belge ve Bilgilerin Online İbrazı

A. Yönergenin Direktifleri

Yönergede online şirket kuruluşu dışında düzenleme altına alınan bir diğer önemli husus ise, belge ve bilgilerinin de online olarak ticaret siciline ibraz edilebilmesi olanağıdır. AB kanun koyucusu burada da yine -online kuruluşta olduğu gibi- dijital enstrüman ve yöntemlerden yararlanmak suretiyle, şirketler açısından gündeme gelebilecek olan masrafların ve sürelerin olabildiğince azaltılması amacını gütmektedir.[63] Nitekim bu amaca yönelik olarak Dij.Yön. m 13j (1), c 1'de ilk olarak üye devletler, Şir.Huk.Yön. m 14'te[64] atıfta bulunulan *belge* ve *bilgiler* ile bunlarda meydana gelen *değişikliklerin*, şirketin kayıtlı olduğu üye devletin mevzuatı tarafından belirlenen süreler içinde online olarak sicile sunulması imkanını temin etmekle yükümlü kılınmışlardır. Düzenlemenin devamında üye devletlerin, başvuru sahibinin -Dij.Yön. m 13b (4) ve Dij.Yön. m 13g (8)'de belirtilen istisnai haller[65] saklı kalmak kaydıyla- ulusal mevzuat uyarınca online ibraz prosedürünün yürütülmesi ile görevli olan memur, kişi ya da kurum karşısında şahsen bulunmak zorunda olmaksızın, ibraz işleminin tamamen online olarak yapabilmesini temin etmek zorunda oldukları açık bir şekilde belirtilmiştir (Dij.Yön. m 13j (1), c 2). Bu ikinci cümle ile ifade edilmek istenen, başvuru sahibinin -yukarıda belirtilen haller saklı kalmak kaydıyla-

60 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 116.

61 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 116 vd.

62 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 116 vd. Buna ilişkin olarak ayrıca bkz Halder (n 33) 1511.

63 Dij.Yön.-Gerekçe, m (26).

64 2017/1132 sayılı Şirketler Hukuku Yönergesi'nin 14. maddesinde "Belge ve Bilgileri Açıklama Yükümlülüğü" başlığı altında, şirketlerin açıklamakla yükümlü oldukları belge ve bilgiler teker teker sayılmıştır.

65 Bkz III., A., 4.

ulusal hukuk düzenlemesi sebebiyle ilgili üye devletin online ibraza yetkili kurumu (örn. noter) karşında *fiziken bulunmak zorunda olmaksızın* gerekli işlemlerin online olarak gerçekleştirilebilmesinin temin edilmesidir.[66] Zira Dij.Yön. ile değişikliğe uğramadan önceki 2017/1132 sayılı Şirketler Hukuku Yönergesi'nin ilgili maddesine (m 16 (3)) bakılacak olduğunda, esasen Dij.Yön. ile yapılan değişiklik öncesinde de zaten belge ve bilgilerin (yetkili kurum tarafından) elektronik olarak sicile ibraz edilme imkanının tanınmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Dij.Yön.'nün yukarıda belirtilen cümlesi ile (Dij.Yön. m 13j (1), c 2) vurgulanmak istenen, başvuru sahibinin, örneğin ibraz edilecek belgedeki imzanın noter tarafından tasdik edilmesi gibi bir ulusal hukuk kuralı gereğince, fiziki olarak başvurunun yapıldığı ülkede ve noter (veya yetkili başka bir kurum/kişi) huzurunda bulunmasının zorunlu kılınamayacağı; ibraz için gerekli olan tüm işlemlerin noter ile başvuru sahibi arasında elektronik olarak gerçekleştirilmesinin mümkün hale getirilmesidir. Böylece belgelerin, başvuru sahibinin ilgili işlemlerin hiçbir aşamasında fiziken noter (ya da ulusal mevzuat uyarınca yetkili başka bir kurum) huzurunda fiziken bulunmasına gerek olmaksızın, online olarak sicile ibrazının sağlanması amaçlanmaktadır.[67] Sonuç olarak söz konusu düzenleme uyarınca, online kuruluşta olduğu gibi belgelerin online olarak ibraz edilmesi açısından da başvuru sahibi, *yalnızca* Dij.Yön. m 13b (4) ve 13g (8)'de belirtilen şüpheli hallerde başvurunun yapıldığı ülkenin ilgili makamı huzurunda şahsen hazır bulunmakla yükümlü tutulabilecek; bu istisnai haller dışında başvuru sahibinin -ibrazın gerçekleştirilebilmesi açısından öngörülen bir ulusal düzenleme sebebiyle- ilgili makam huzurunda bulunma zorunluluğu bulunmaksızın, Şir.Huk.Yön. m 14'te atıfta bulunulan *belge* ve *bilgiler* ile bunlarda meydana gelen *değişikliklerin* online olarak sicile ibraz edilebilirliği üye ülkelerce temin edilecektir.[68] Böylece bir AB ülkesinde bulunan kişi, bulunduğu yerden bir başka AB ülkesinde online olarak bir (limited) şirket kurabilecek ve gerekli belgelerin online olarak sicile ibrazı ile birlikte söz konusu şirketin sicile tescilini sağlayabilecektir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, online kuruluş imkanı Dij.Yön.'de yalnızca limited şirketler açısından zorunlu olarak öngörülmüşken; belge ve bilgilerin online olarak ibraz edilebilmesi imkanı, 2017/1132 sayılı Şirketler Hukuku Yönergesi'nin uygulama alanına giren (Ek-II'de belirtilmiş olan) tüm şirket tipleri açısından öngörülmüştür (Dij.Yön m 13).[69] Buna göre üye devletler; anonim şirket, paylı komandit şirket ve limited şirketler açısından Şir.Huk.Yön. m 14'te belirtilen belge ve bilgiler ile bunlarda meydana gelen değişikliklerin online olarak ibraz edilebilirliğini temin etmekle yükümlüdürler. Şunu da vurgulamak gerekir ki, belge ve bilgilerin online olarak ibraz edilme imkanı yalnızca şirketin kuruluş aşaması ile sınırlı tutulmamıştır.

66 Böhm (n 8) 579; Halder (n 33) 1509.

67 Ayrıca bkz Böhm (n 8) 579; Halder (n 33) 1509.

68 Halder (n 33) 1509.

69 Böhm (n 8) 579; Bayer ve Schmidt (n 24) 1923; Halder (n 33) 1509.

Yönergenin gerekçesinde de açık bir şekilde ifade edildiği üzere, şirketin kuruluş aşamasının yanı sıra, sonrasında da, yani şirketin tüm varlığı süresi boyunca gerekli belge ve bilgileri de online olarak ibraz edebilmesi mümkün hale getirilmelidir.[70]

Avrupa kanun koyucusu, belge ve bilgilerin online olarak ibrazında meydana gelmesi muhtemel kötü niyetli uygulamaların engellenmesi ve güvenlik zafiyetlerinin önüne geçilmesi açısından, Dij.Yön. m 13g (2) ilâ (5) arasındaki düzenlemelere atıf yapmış (Dij.Yön. m 13j (4)); böylece online kuruluş açısından öngörülen güvenlik mekanizmalarının online ibraz açısından da uygulanabilirliğini sağlamak istemiştir. Buna göre, üye devletler Dij.Yön. m 13g (3) ile online kuruluş için öngörülmüş olan zorunlu düzenlemeleri, online ibraz prosedürü açısından da yapmak zorundadırlar. Dij.Yön. m 13g (4)'te belirtilen tedbirlerin alıp alınmaması hususu ise -yine online kuruluşta olduğu gibi- üye devletlerin takdirine bırakılmıştır.[71] Bu doğrultuda örneğin üye devletler, online ibraz prosedürüne noterin (ya da benzer bir kişinin/kurumun) katılımının gerekli olup olmadığı hususunda kendileri karar verebileceklerdir (Dij. Yön. m 13g (4) bend c).[72] Ayrıca belirtmek gerekir ki, üye devletlerin söz konusu prosedüre noter ya da benzeri bir kişi ya da kurumu dahil etme hakkı, esasen yönergenin "*Online Uygulamalara İlişkin Genel Belirlemeler*" başlığını taşıyan Dij. Yön. m 13c hükmünün ilk fıkrası ile de teyit edilmektedir.[73] Zira Dij.Yön. m 13c (1)'de üye devletlerin, yönerge kapsamında online şirket kuruluşu, belge ve bilgilerin online ibrazı ve online olarak gerçekleştirilmesi öngörülmüş olan diğer tüm işlemler açısından, kendi ulusal hukukları kapsamında görevli bir kişi veya kurum tayin etmeye yetkili oldukları; yönergenin üye devletlerin bu yetkilerine halel getirmediği açık bir şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca Dij.Yön. m 13c (2) ve (3)'te, yönergenin şirket belgelerinin ibrazına ilişkin olarak ulusal hukuk kapsamında öngörülen usul ve kurallar ile yine belge ve bilgilerin gerçekliği, doğruluğu, güvenilirliği ve hukuki şekline ilişkin olarak öngörülen ulusal hukuk kurallarını ortadan kaldırmadığı da özel olarak vurgulanmıştır.

B. Alman Hukuku'ndaki Düzenlemeler

Yönergenin ilgili belge ve bilgilerin online olarak sicile ibraz edilmesinin sağlanmasına yönelik yukarıda belirtilen direktifleri, Alman hukuku açısından da bazı mevzuat değişikliklerinin yapılmasını gerektirmiştir.[74] Esasen Alman hukukunda ticaret siciline yapılan tescil başvuruları ve ilgili belgelerin ibrazları, uzun bir süredir

[70] Dij.Yön.-Gerekçe, m (26).

[71] Yönerge uyarınca üye devletlerin düzenleme altına almaları zorunlu olan hususlar (Dij.Yön. m 13g (3)) ile düzenlenmesi ihtiyari olan hususlar (Dij.Yön. m 13g (4)) açısından ayrıntılı açıklama için bkz III., A., 2.

[72] Bormann ve Stelmaszczyk (n 24) 612; Halder (n 33) 1509.

[73] Bormann ve Stelmaszczyk (n 24) 612.

[74] Bormann ve Stelmaszczyk (n 24) 612.

(EHUG[75] kapsamında yapılan değişikler neticesinde 01.01.2007'den beri) elektronik olarak yapılmaktadır (§ 12 f 1, c 1 ve f 2 HGB). Ancak sicile yapılan başvurularda, ibraz edilen belgelerin ve dolayısıyla imzaların, noter tarafından tasdik edilmiş olmaları gerekmektedir (§ 12 f 1 HGB). İmzaların noterce tasdik edilebilmesi için ise, imzanın noter huzurunda atılmış veya imzayı atan kişi tarafından yine noter huzurunda onaylanmış/kabul edilmiş olması, yani her halükârda imza sahibinin fiziken noter huzurunda bulunması gerekmektedir (§ 40 f 1 BeurkG). Görüntülü iletişim sistemi vasıtasıyla düzenlenen belgelerin ise, katılımcıların ilgili belgeleri noter huzurunda bulunmaksızın uzaktan nitelikli elektronik imza ile imzalayacak olmaları dolayısıyla, mevcut düzenleme (§ 40 f 1 BeurkG) uyarınca noterce tasdiki mümkün olmayacaktır. İste, mevcut durumu yönergenin ilgili direktifleri ile uyumlu hale getirmek ve başvuru sahiplerinin noter huzurunda bulunma zorunluluğunu bertaraf etmek amacıyla, ilgili mevzuatta bazı değişiklikler yapılmıştır.

Ancak hemen belirtelim ki, daha önce de belirtildiği üzere Alman kanun koyucusu söz konusu yönerge kapsamında öngörülen dijital uygulamaları iç hukukuna dahil ederken, yönergede üye devletlere tanınan düzenleme serbestisinden[76] büyük ölçüde yararlanmış; Alman Ticaret ve Şirketler Hukukunun temel ilke ve prensiplerini mümkün olduğu ölçüde korumuştur.[77] Bu bağlamda, özellikle ticaret sicilinin işlevselliğinin ve güvenilirliğinin sağlanması bakımından eskiden (yani fiziksel katımı gerektiren manuel işlemlerde) olduğu gibi, online işlemler açısından da işlemlerin *noter* vasıtasıyla yürütülmesi kuralından vazgeçmemiş; bunun yerine mevcut düzenlemeleri, işlemlerin online olarak yürütülebilmesini sağlayacak şekilde modifiye etme yoluna gitmiştir.[78] Nitekim bu bakış açısından hareketle, imzaların noter huzurunda tasdikini öngören § 40 BeurkG düzenlemesi, ilgili kanuna eklenen § 40a BeurkG hükmü ile görüntülü iletişim sistemi üzerinden düzenlenen belgelerdeki nitelikli elektronik imzaların da noterce tasdikini mümkün hale getirecek şekilde genişletilmiştir. "*Nitelikli Elektronik İmzanın Tasdiki*" yan başlığını taşıyan § 40a BeurkG hükmünde, nitelikli elektronik imzaların noter huzurunda ya da Federal Noterler Odası tarafından yürütülen bir görüntülü iletişim sistemi aracılığı ile icra edilmiş olması halinde, noter tarafından onaylanabileceği açık bir şekilde düzenleme altına alınmıştır. Buna paralel olarak, Alman Ticaret Kanunu'nun sicile tescile ve belge ibrazına ilişkin § 12 HGB hükmü kapsamında da gerekli ek düzenlemeler yapılmıştır. Hükme eklenen yeni bir cümle ile, § 40a BeurkG hükmü uyarınca görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapılan noter tasdikinin geçerli olduğu açık bir şekilde belirtilerek (§ 12 f 1, c 2 HGB), görüntülü iletişim sistemi vasıtasıyla düzenlenip imzalanmak

[75] "Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Untemehmensregister" (Elektronik Ticaret Sicili, KooperatİF Sicili ve İşletme Sicili Hakkında Kanun), BGBl 2006 Teil I Nr 52, 15.11.2006. EHUG'a ilişkin ayrıntılı açıklama için bkz V., B.

[76] Bkz Dij.Yön. m 13c ve 13g (4).

[77] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 62.

[78] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 62; Linke (n 14) 309.

suretiyle oluşturulan belgelerin online olarak ibraz edilmesinin hukuki temeli oluşturulmuştur. Nitekim yeni düzenleme uyarınca 01.08.2022 tarihinden itibaren, görüntülü iletişim sistemi üzerinden oluşturulan belgelerin doğrudan elektronik olarak sicile ibraz edilmesi (ve bu suretle tescil talebinde bulunulması) mümkündür.

Ancak Alman kanun koyucusu, tıpkı kuruluş işlemlerinin görüntülü iletişim sistemi üzerinden online olarak gerçekleştirilmesi imkanında olduğu gibi (§ 16a (2) BeurkG)[79], imzaların elektronik olarak onaylanması imkanına da güvenlik amaçlı bir istisna getirmiştir.[80] Bu bağlamda noterin, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerini görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapmasının mümkün olmadığı durumlarda, özellikle katılımcılardan birinin kimlik tespitinin kesin bir şekilde yapılamaması halinde, noterin görüntülü iletişim yoluyla tanınmış olan bir nitelikli elektronik imzayı onaylamayı reddetmesi gerektiği açık olarak düzenlenmiştir (§ 40a f 5 BeurkG).

V. İlan Usulünde Değişiklik: Sicil Kayıtlarının Online Erişilebilir Hale Getirilmesi Suretiyle İlan

A. Yönergenin Direktifleri

Şir.Huk.Yön. m 14'te atıfta bulunulan bilgi ve belgelerin kamuya açıklanmasına ilişkin Şir.Huk.Yön. m 16 hükmü, Dij.Yön. ile önemli bir değişikliğe uğratılmıştır. Değişiklik öncesinde Şir.Huk.Yön.'de, ilgili belge ve bilgilerin açıklanmasına ilişkin olarak sicile *tescil* ve *ilan* olmak üzere ikili bir sistem öngörülmekteydi.[81] Dijitalleşme Yön ile yapılan değişiklikle, ilgili belge ve bilgilerinin kamuya açıklanması açısından ilan edilme zorunluluğu (Dij.Yön. öncesi Şir.Huk.Yön. m 16 (5)) kaldırılmış olup; bunun yerinde doğrudan söz konusu belge ve bilgilere ilişkin sicil kayıtlarının elektronik/online olarak erişilebilir hale getirilmesi suretiyle kamuya açıklanması usulüne geçilmiştir (Dij.Yön. sonrasında Şir.Huk.Yön. 16 (3), c 1). Buna göre artık üye devletler, yalnızca sicil kayıtlarının online ortamda kamuya açık hale getirmesini sağlamakla yükümlü olup; söz konusu belge ve bilgilerin ayrıca resmi gazetede ya da benzer etkiyi doğuracak başka bir şekilde ilan edilmesini temin etme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle, Dij.Yön. ile yapılan değişiklikle şirketlerin belge ve bilgilerinin açıklaması aracı olarak klasik "ilan" usulünden tamamen vazgeçilmiş olup; yerine "elektronik olarak tutulan sicil kayıtlarının doğrudan elektronik ortamda erişilebilir hale getirilmesi" usulüne geçilmiştir.[82]

---

79 Buna ilişkin olarak bkz III., B., 4.

80 DİRUG-Gerekçe, Drucksache 19/28177, 116.

81 Nicola Preuß, *Oetker, Handelsgesetzbuch: HGB Kommentar* (7. Bası, C.H.BECK 2021) § 15 N 4.

82 Bayer ve Schmidt (n 24) 1924; Lieder (n 23) 87; Preuß (n 81) § 15 N 4.

Yeni düzenleme uyarınca her ne kadar üye devletler ilgili belge ve bilgileri artık yalnızca sicil kayıtlarını online olarak erişilebilir hale getirmek suretiyle açıklamakla yükümlü olsalar da; yönergede üye devletlerin aynı zamanda -buna ek olarak- söz konusu belge ve bilgilerin bir kısmının veya tamamının resmi gazetede veya benzer etki sağlayacak başka bir şekilde ilan edilmeleri yönünde ek düzenleme yapmalarına bir engel olmadığı açık bir şekilde belirtilmiştir (Dij.Yön. sonrasında Şir.Huk.Yön. 16 (3), c 2). Dolayısıyla üye devletler, her ne kadar artık belge ve bilgilerin kamuya açıklanması bağlamında ilan usulünü kullanma yükümlülüğü altında olmasalar da, arzu etmeleri halinde, ulusal mevzuatlarında ilgili belge ve bilgilerin ayrıca ilan edilmesi gerektiği yönünde düzenleme yapabileceklerdir.

İlgili belge ve bilgilerin kamuya açıklanması bağlamında ilan usulünden tamamen vazgeçilip, yalnızca sicil kayıtlarının online olarak erişilebilir hale getirilmesi usulüne geçilmiş olması, özellikle uygulamada karşılaşılan sicil kaydının içeriği ile ilan edilen durum arasında meydana gelen tutarsızlıkların engellenmesi açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.[83] Zira yeni durumda artık doğrudan sicildeki kayıtlar online olarak erişime açılacaktır. Dolayısıyla, sicil kaydı ile ilan edilen durum arasında bir farklılık olması halinde, ilan edilen duruma güvenileceği yönündeki düzenleme (Dij. Yön. öncesi Şir.Huk.Yön. m 16, f 7), Dij.Yön. ile Şirketler Hukuku Yönergesi'nden bütünüyle çıkarılmıştır.

B. Alman Hukuku'ndaki Düzenlemeler

Dij.Yön. ile belge ve bilgilerinin açıklanması bağlamında klasik "ilan" usulünden tamamen vazgeçilmesi, Alman Ticaret Kanunu'nun (HGB) ilgili maddelerinde de buna yönelik bir dizi değişikliğin yapılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda ilk ele alınması gereken düzenleme, tescil edilen belge ve bilgilerin ilanına ilişkin § 10 HGB hükmüdür. Hükmün değiştirilmeden önceki halinde, sicil mahkemesinin sicil kayıtlarını -ilgili eyalet yargı işleri idaresi tarafından belirlenen- *elektronik bilgi ve iletişim sisteminde*, kayıt tarihlerinin gün bazında belirlenecek olan kronolojik sırasına göre *ilan edeceği* düzenlenmekteydi. Nitekim yönergede sicile kaydedilen bilgi ve belgelerin kamuya açıklanması hususunda (resmi gazete veya elektronik ortamda) ayrıca ilan edilmesi usulünden vazgeçilmiş olması dolayısıyla, § 10 HGB hükmü DİRUG kapsamında bütünüyle yeniden kaleme alınmıştır.

DİRUG ile § 10 HGB hükmü kapsamında yapılan yeni düzenlemenin daha iyi anlaşılabilmesi açısından, Alman hukukunda o ana kadar geçerli olan sisteme kısaca göz atmakta fayda bulunmaktadır. Alman Ticaret Kanunu'nun ticaret siciline ilişkin düzenlemeleri, elektronik ortamda sicil bilgilerine ulaşılması zorunluluğunu getiren 2003/58 sayılı AB Yönergesi doğrultusunda çıkarılan ve 01.01.2007 tarihinde

[83] Lenard Bock, 'Online-Gründung und Digitalisierung im Gesellschaftsrecht – Der Richtlinienvorschlag der Europäischen Kommission' (2018) DZNot 643, 656 ve 660.

yürürlüğe giren Kanun (EHUG)[84] ile köklü değişikliklere uğramıştır.[85] EHUG ile yapılan değişikliklerden itibaren (01.01.2007 tarihinden beri), Alman hukukunda sicil kayıtları elektronik ortamda tutulmakta (§ 8 f 1 HGB) ve söz konusu kayıtlar merkezi sicil portalında (www.handelsregister.de) ilgililerin erişimine açılmaktaydı (§ 9 HGB). Dolayısıyla ilgililer -gerekli ücreti ödemek şartıyla- söz konusu internet portalı üzerinden sicil kayıtlarına online olarak ulaşabilmekteydiler.[86] Ancak her ne kadar sicil kayıtlarına internet üzerinden online erişim mümkün olsa da, yukarıda da belirtildiği üzere *eski*-§ 10 HGB düzenlemesi gereğince ilan zorunluluğu ve şartı devam etmekteydi. Bunun en önemli nedeni, EHUG ile yapılan düzenlemelerin temelini teşkil eden 2003/58 sayılı AB Yönergesi'nde, sicil kayıtlarının elektronik ortamda ilgilerin erişimine açılması zorunluluğu getirilmiş olmasına rağmen, ilan zorunluluğunun kaldırılmamış olmasıdır. Dolayısıyla DİRUG ile yapılan değişiklik öncesinde, Alman hukukunda ilan zorunluluğu devam etmekte; hem sicil kayıtları belirtilen portalda elektronik olarak erişime açılmakta, hem de sicil kayıtları ayrıca ilan edilmekteydi.[87] Yine ilanlar da EHUG kapsamında yapılan değişiklik uyarınca uzun zamandır (01.01.2009 tarihinden itibaren) resmi gazetede (Bundesanzeiger) değil, elektronik ortamda merkezi bir ilan portalı (www.handelsregisterbekanntmachungen.de) üzerinden yapılmaktaydı.[88] Sonuç olarak, DİRUG ile yapılan kanuni değişiklik öncesinde Alman hukukunda, sicil kayıtlarının online olarak erişime açılması ve ayrıca ilan edilmesi şeklinde gerçekleşen ikili bir (elektronik) açıklama sistemi mevcuttu. Bu aşamada, internet portalı üzerinden doğrudan sicil kayıtlarına erişimin sağlanabildiği bir sistemde, ilanın fonksiyonel olarak nasıl bir görev icra ettiği, başka bir ifadeyle gerekli olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Hemen belirtelim ki, başta ilanın olumlu ve olumsuz hukuki etkisine ilişkin *eski*-§ 15 HGB hükmü olmak üzere, ilana önemli hukuki sonuçlar bağlamış olan bazı münferit düzenlemeler dolayısıyla, Alman hukukunda ilan olgusu işlevsel açıdan önemli bir görev icra etmekteydi.[89]

Dij.Yön. kapsamında hazırlanan Kanun'da (DİRUG) ise, sicile kaydedilen belge ve bilgilerin ayrı bir portalda ayrıca "ilan edilmesi" usulünden tamamen vazgeçilmiş; bunun yerine yalnızca "sicil kayıtlarının online olarak erişilebilir hale getirilmesi suretiyle açıklanması" usulü kabul edilmiştir. Bu durum "*Tescil Edilen Hususların İlanı; Sicil İlanları*" yan başlığını taşıyan ve 01.08.2022 tarihinden beri yürürlükte olan § 10 HGB f 1'de şu şekilde ifade edilmiştir: "*Ticaret siciline yapılan*

[84] "Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Untemehmensregister" (Elektronik Ticaret Sicili, Kooperatİf Sicili ve İşletme Sicili Hakkında Kanun), BGBI 2006 Teil I Nr 52, 15.11.2006.

[85] Söz konusu kanun (EHUG) ile getirilen yeniliklere ilişkin ayrıntılı açıklamalar için bkz Tobias Niessen, 'Die Pflicht zur Offenlegung von Untemehmensdaten bekommt Krallen' (Spezial 2006) (41) NJW 1 vd.; Ulrich Noack, 'Das EHUG ist beschlossen - elektronische Handels- und Untemehmensregister ab 2007' (2006) NZG 801 vd.

[86] Hanno Merkt, *Baumbach/Hopt, Handelsgesetzbuch mit GmbH & Co., Handelsklauseln, Bank- und Kapitalmarktrecht, Transportrecht (ohne Seerecht)* (4. Bası, C.H.BECK 2021) § 9 N 4.

[87] Bock (n 83) 655 vd.

[88] Preuß (n 81) § 10 N 6 vd.; Merkt (n 86) § 10.

[89] Thomas Liebscher ve Bettina Scharff, 'Das Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Unternehmensregister' (2006) NJW 3745, 3747; Merkt (n 86) § 10.

kayıtlar ile sicil ilanları[90]*, ilgili elektronik bilgi ve iletişim sistemi üzerinden ilk kez erişilebilir olduğu anda ilan edilmiş sayılır*". Bu noktada hemen belirtelim ki, her ne kadar artık klasik ilan usulünden vazgeçilmiş olsa da, § 10 HGB metninde "ilan" ("Bekanntmachung") kavramı kullanılmaya devam edilmiş; ancak söz konusu kavrama yeni düzenleme kapsamında eskisinden farklı bir anlam yüklenmiştir.[91] § 10 HGB kapsamında ilan kavramı artık, tescil edilen bilgi ve belgelerin ayrıca resmi gazete ya da kağıda basılmayı gerekli kılacak başka bir ortamda veya ilana özgü bir internet portalında yayınlanması suretiyle bildirilmesi anlamında değil; doğrudan sicil kayıtlarının elektronik ortamda "erişilebilir" hale getirilmesi suretiyle bildirilmesi anlamında kullanılmaktadır.[92]

Nitekim bu yeni düzenleme ile sicil kayıtlarının bir yandan online erişime açılması, diğer yandan ise elektronik ortamda ilan edilmesi suretiyle iki farklı internet portalında gerçekleşen ikili açıklama sistemi ortadan kalkmıştır. Yeni düzenlemenin 01.08.2022'de yürürlüğe girmesiyle beraber, ilan sicil kayıtlarının merkezi sicil kayıt sistemi ve portalı üzerinden erişilebilir hale gelmesi anında gerçekleşmiş olmaktadır. Yeni düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce (01.08.2022 öncesi) ilanların yapılması amacına özgülenmiş olan ilan portalı ise (www.handelsregisterbekanntmachungen.de) artık bu anlamda fonksiyonunu tamamen kaybetmiş durumdadır. Sonuç olarak artık sicile kayıt ve yapılan kayıtların ilanı işlemleri, merkezi kayıt sistemi üzerinden, tek bir internet portalı kapsamında (www.handelsregister.de) gerçekleşmektedir.

Nitekim ilan olgusunun, yeni düzenleme uyarınca ticaret sicili kayıtlarının doğrudan elektronik ortamda erişilebilir hale gelmesi suretiyle gerçekleşecek olması, ilanın fonksiyonunu yerinde getirebilmesi açısından kayıtların vakitlice "online erişime açılmasını" gerekli hale getirmektedir. Bu nedenle § 10 HGB f 2'de sicil mahkemeleri ve eyalet yargı işleri idareleri, ticaret siciline yapılan kayıtların *vakit geçirmeksizin* § 9 HGB f 1'de belirtilen elektronik bilgi ve iletişim sistemi üzerinden *erişime açılmasını sağlamakla* yükümlü kılınmışlardır.[93]

Diğer yandan, § 10 f 1 HGB uyarınca ilanın, sicil kaydının ilgili elektronik bilgi ve iletişim sistemi üzerinden *ilk kez erişilebilir olduğu anda* yapılmış olarak kabul

---

[90] "Sicil ilanları" ("Registerbekanntmachungen") kavramı, § 10 f 3 HGB-DİRUG ile ilk kez Alman hukukuna dahil edilmiştir. İlgili düzenleme şu şekilde kaleme alınmıştır: "*Sicil mahkemesi kanun(lar)da belirtilen hallerde, 9 uncu maddenin 1 inci fıkrası uyarınca belirtilen elektronik bilgi ve iletişim sistemi üzerinden, diğer veya ek olguları açıklayabilir/ilan edebilir (sicil ilanları)*". Bu hüküm ile, çeşitli mevzuat hükümleri uyarınca tescili zorunlu bir hususa ek olarak ilan edilmesi ya da tescili zorunlu olmamakla birlikte münferit olarak ilan edilmesi öngörülen hususların da -tıpkı tescili gerekli hususlar gibi- söz konusu merkezi sistem üzerinden online erişime açılmak suretiyle ilan edileceği düzenlenmektedir. Alman kanun koyucusu, hukuki işlemlerin güvenliği açısından önem arz etmeleri dolayısıyla bu kapsama giren konuların da merkezi kayıt portalı üzerinden online olarak erişime açılmak suretiyle ilan edilmelerini uygun görmüştür. Nitekim § 10 HGB-DİRUG hükmünün gerekçesinde, sicil ilanları kavramı kapsamında değerlendirilebilecek olan hususlara da özellikle değinilmiştir. Buna ilişkin olarak bkz DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 94.

[91] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 93.

[92] Kavramın değiştirilmeden aynen kullanılmaya devam edilmesi, ulusal mevzuatta "ilan" kavramına atıf yapan diğer birçok düzenlemede de değişiklik yapılması zorunluluğunu ortadan kaldıracağı için olumlu karşılanmıştır. Linke (n 14) 312.

[93] DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 94.

edilecek olması dolayısıyla, ilanın yapılma zamanının bilinebilmesi açısından söz konusu sicil kaydının ilk erişilebilir olma anının net bir şekilde tespit edilebilmesi gerekecektir. Ancak söz konusu elektronik kayıt sistemi üzerinde yapılan bir kaydın, üçüncü kişiler açısından ilk kez ne zaman erişilebilir olduğunun belirlenmesi kolay olmayacaktır.[94] Nitekim hükmün gerekçesinde, sicil kayıtlarının ilk kez erişilebilir oldukları anın teknik olarak ilgili bilgi ve belgeye ilişkin kaydın yapılmasından sonraki bir zamana denk geleceği, dolayısıyla ilk erişilebilirlik anının kaydın yapılması anı ile aynı olmayacağı, bu nedenle de ilk erişilebilirlik anının teknik sebeplerden ötürü tam olarak belirlenmesinin mümkün olmayacağı ifade edilmiştir.[95] İşte bu belirsizliği gidermek amacıyla, hükümde ilanın yapıldığı ana ilişkin olarak *çürütülebilir bir karine* öngörülmüş ve § 10 HGB f 4, c 1'de, bir sicil kaydının, kaydın yapıldığı günün sona ermesi (bir sicil bildirisinin ise yapıldığı günün sona ermesi) ile birlikte ilan edilmiş olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. İlgili mevzuat uyarınca (§ 27 f 4 HRV) ticaret sicili kayıtlarının (ya da sicil bildirilerinin)[96] yapıldığı tarih net bir şekilde belirlenebilir olduğu için, ilgili kayda (ya da bildiriye) ilişkin ilanın gerçekleşme tarihi de -karine kapsamında- kolayca belirlenebilecektir. Ancak bunun yanı sıra, ilgili kaydın (ya da bildirinin) karinede öngörülen zamandan daha önceki ya da sonraki bir anda erişilebilir olduğunun kanıtlanması halinde, karinenin uygulama alanı bulmayacağı da açıkça ifade edilmiştir (§ 10 f 4, c 2 HGB).

Yönergede öngörülen ilan usulündeki değişikliğe bağlı olarak revize edilen bir diğer hüküm ise, ilan edilen duruma güvenin korunacağına ilişkin § 15 f 3 HGB düzenlemesidir. Söz konusu düzenlemenin eski halinde, tescili zorunlu olan bir hususun yanlış ilan edilmesi halinde, üçüncü kişinin söz konusu yanlışlığı bildiği ispat edilmediği sürece ilan edilen duruma olan güveninin korunacağı ifade edilmekteydi. Bu düzenleme ile sicildeki kayıt ile ilan edilen durum arasında bir farklılık olması halinde, üçüncü kişilerin -gerçek durumu bilmemeleri halinde- ilan edilen durumun gerçeği yansıttığına olan inançlarının korunması amaçlanmaktaydı. Ancak yeni düzenleme ile elektronik ortamda tutulan sicil kayıtlarının doğrudan elektronik olarak erişilebilir hale getirilmesi suretiyle ilan edilmesi usulüne geçilmiş olması dolayısıyla, artık teknik olarak sicil kayıtları ile ilan edilen durum arasında bir farklılık meydana gelmesi söz konusu olmayacaktır. Zira yeni sistemde belge ve belgelerin sicile kaydedilmesi ile ilan edilmeleri prosedürleri farklı platformlarda değil, tek bir platformda gerçekleştirilecek; elektronik bilgi ve iletişim sistemi aracılığıyla doğrudan elektronik ticaret siciline yapılan kayıtlara erişilebilecektir.[97] Bir başka ifadeyle, yeni sistemde doğrudan sicile kaydedilen hususlar erişime açılacağı/ilan edileceği için, ilan edilen durum ile kaydedilen bilgiler arasında bir farklılık meydana gelme riski

94 Linke (n 14) 313.

95 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 94.

96 § 33 f 5 (HRV-DİRUG).

97 DİRUG-Gerekçe, BT-Drucksache 19/28177, 99.

bulunmamaktadır. Ancak bu sefer, yani yeni sistemde, ilgili belge ve bilgilerin yanlış şekilde sicile kaydedilmesi ve buna bağlı olarak da gerçek (fiili veya hukuki) durum ile ticaret siciline kaydedilen durum arasında bir sapma meydana gelmesi ihtimali gündeme gelebilecektir. Nitekim üçüncü kişilerin böyle bir ihtimalde de yine aynı şekilde tescil ve ilana olan güveninin korunması gerektiğinden yola çıkan Alman kanun koyucusu, § 15 f 3 HGB hükmünü yeni duruma uyarlayarak şu şekilde değiştirmiştir: "Tescili zorunlu olan ve ilan edilen bir hususun yanlış tescil edilmiş olması halinde, üçüncü kişilerin söz konusu yanlışlığı bildikleri ispat edilmediği sürece, tescil edilen duruma olan güvenleri korunur" (§ 15 f 3 HGB).

Sonuç

-I-

Yönergede üye devletler, *nakdi sermaye* ile kurulacak olan *limited şirketlerin* kurucuların şahsen noter (veya başka bir yetkili makam) huzurunda bulunma zorunluluğu olmaksızın, online olarak kurulabilmesini mümkün hale getirmekle yükümlü kılınmışlardır. Anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler açısından online kuruluş imkanının tanınıp tanınması ya da ayni sermaye ile kurulacak olan limited şirketlerde online kuruluşun mümkün olup olmaması hususunda karar verme yetkisi ise, üye ülkelere bırakılmıştır. Diğer yandan AB içinde sınır ötesi şirket kurulumunun kolaylaştırılması amacıyla, üye devletlere limited şirket kuruluşunda kullanılmak üzere bir "standart kuruluş protokolü" hazırlama ve online olarak AB ülkesi vatandaşlarının (ve tüzel kişilerin) erişimine sunma yükümlülüğü getirilmiştir. Online kuruluş prosedürünün beraberinde getirdiği, örneğin kimlikte sahtecilik gibi bazı muhtemel kötüye kullanımların ve güvenlik zafiyetlerinin engellenmesi amacıyla düzenlenmesi açıkça öngörülen bazı hususlar hariç, online kuruluş prosedürünün işleyişi, uygulanacak usul ve kurallar hakkında ayrıntılı düzenleme yapma yetkisi, üye devletlere bırakılmıştır.

Alman kanun koyucusu, iç hukuk kurallarını düzenlerken yalnızca yönergenin online şirket kuruluşuna ilişkin öngördüğü zorunlu uygulama kapsamını dikkate almıştır. Bu doğrultuda, online kuruluş yalnızca limited şirketler (ve UG'ler) için öngörülmüş; anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler kapsam dışı bırakılmıştır. Limited şirketlere ilişkin olarak da bir ayrım yapılmış; 01.08.2023'e kadar yalnızca *nakdi sermaye* ile kurulacak olan limited şirketlerin online olarak kurulmasına izin verilmiş; bu tarihten sonra ise söz konusu ayrım ortadan kaldırılarak, online kuruluş imkanı hem *nakdi* hem de *ayni sermaye* getirilmesi halini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Online şirket kuruluşuna ilişkin düzenlemeler yapılırken, Alman hukukunun güvenlik ve kontrol amaçlı geleneksel kurallarından ve kuruluş işleminin *maddi unsurlardan* vazgeçilmemiştir. Bu bağlamda yalnızca

söz konusu işlemlerin icra ediliş *şeklinde* teknolojik bazlı değişiklikler öngörülmüş ve klasik şirket kuruluşlarında noter huzurunda gerçekleştirilen işlemlerin, noter huzurunda şahsen bulunma zorunluluğu olmaksızın "görüntülü iletişim sistemi" üzerinden bütünüyle online olarak gerçekleştirilmesi imkanı getirilmiştir. Yine yönerge direktifleri doğrultusunda online kuruluşta kullanılmak üzere bir standart kuruluş protokolü hazırlamış olup; online kuruluşlarda söz konusu protokolün kullanılması imkanı sağlanmıştır. Diğer yandan online kuruluş işleminin, bazı kurucuların noter huzurunda fiziken hazır bulunması, bazılarının ise görüntülü iletişim sistemi üzerinden online olarak işleme dahil olmaları suretiyle *karma* şekilde gerçekleştirilmesi imkanı tanınmıştır. Son olarak belirtmek gerekir ki, her ne kadar başvuru sahiplerinin talep etmesi halinde noter, görüntülü iletişim sistemi üzerinden kuruluş işlemlerini gerçekleştirmekle yükümlü kılınmış olsa da; Alman kanun koyucusu bu kurala güvenlik amaçlı bir istisna getirmiştir. Buna göre, noterin yerine getirmekle yükümlü olduğu görevlerini görüntülü iletişim sistemi üzerinden yapmasının mümkün olmadığı durumlarda, örneğin başvuranlardan birinin kimlik tespitinin yapılamaması ya da hak veya fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığı hususunda şüpheye düşmesi halinde, notere görüntülü iletişim sistemi üzerinden kuruluş işlemlerini yapmayı reddetme ve ilgilinin fiziki katılımını talep etme hakkı tanınmıştır.

-II-

Yönergede online kuruluş imkanının yanı sıra, belge ve bilgilerinin de online olarak ticaret siciline ibraz edilebilmesine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda üye devletler, işleme katılanların ulusal mevzuat uyarınca online ibraz prosedürünün yürütülmesi ile görevli olan kişi ya da kurum karşısında şahsen bulunmak zorunda olmaksızın, ilgili belgelerin tamamen online olarak ibraz edilebilmesi ve böylece sicile tescil prosedürünün de bütünüyle online olarak gerçekleştirilmesini temin etmekle yükümlü kılınmışlardır.

Nitekim Alman hukukunda bu amaca yönelik olarak, sicile ibraz edilecek belgelerdeki imzaların noter huzurunda tasdikini öngören § 40 BeurkG düzenlemesi, ilgili kanuna eklenen § 40a BeurkG hükmü ile görüntülü iletişim sistemi üzerinden düzenlenen belgelerdeki nitelikli elektronik imzaların da noterce tasdikini mümkün hale getirecek şekilde genişletilmiş; görüntülü iletişim sistemi aracılığı ile icra edilmiş olan nitelikli elektronik imzaların da noter tarafından elektronik ortamda onaylanabileceği açık bir şekilde düzenleme altına alınmıştır. Böylece görüntülü iletişim sistemi üzerinden oluşturulan belgelerin doğrudan elektronik olarak sicile ibraz edilmesi imkanı kanunen tanınmıştır. Ancak Alman kanun koyucusu, online kuruluşta olduğu gibi buna da bir istisna getirmiş ve işlemlerin gereği gibi yürütülebilmesi açısından ilgili kişinin noter huzurunda fiziken bulunmasının gerekli olması halinde, noterin online tasdik yapmayı reddedebileceğini açık olarak düzenlemiştir.

-III-

Yönerge ile getirilen bir diğer yenilik ise, şirket belge ve bilgilerinin kamuya açıklanması açısından ilan edilme zorunluluğunun kaldırılması; bunun yerinde doğrudan söz konusu belge ve bilgilere ilişkin sicil kayıtlarının elektronik/online olarak erişilebilir hale getirilmesidir. Buna göre, yeni düzenleme uyarınca artık üye devletler yalnızca sicil kayıtlarını online ortamda kamuya açık hale getirmek zorunda olup; söz konusu belge ve bilgilerin ayrıca resmi gazete ya da benzer etkiyi doğuracak başka bir şekilde ilan edilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır.

Yönergenin bu düzenlemesi doğrultusunda, Alman hukukunda sicil kayıtlarının online olarak erişime açılması ve belge ve bilgilerin ayrıca ilan edilmesi şeklinde iki ayrı internet portalı üzerinden gerçekleşen ikili açıklama sistemi kaldırılmıştır. Bunun yerine yalnızca sicil kayıtlarının online erişime açılması suretiyle ilan edilmesi usulü kabul edilmiş ve sicile yapılan kayıtların, elektronik bilgi ve iletişim sistemi üzerinden ilk kez erişilebilir olduğu anda ilan edilmiş sayılacağı şeklinde bir düzenleme yapılmıştır. Yeni sistemde doğrudan sicile kaydedilen hususların erişime açılacağı/ilan edileceği ve dolayısıyla ilan edilen durum ile kaydedilen bilgiler arasında bir farklılık meydana gelmesi söz konusu olmayacağı için; ilan edilen duruma güvenin korunacağına ilişkin düzenleme yeni durum ile uyumlu hale getirilmiştir. Bu doğrultuda ilgili hükümdeki "ilan edilen duruma" güvenin korunacağı şeklindeki ifade, "tescil edilen duruma" olan güvenin korunacağı şeklinde değiştirilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Bibliyografya/Bibliography

Altmeppen H, *Holger/Altmeppen, Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG) Kommentar* (10. Bası, C.H.BECK 2021).

Bayer W ve Schmidt J, 'BB-Gesetzgebungs- und Rechtsprechungsreport zum Europäischen Unternehmensrecht 2018/19 – Teil I: Company Law Package' (2019) BB 1922.

Birkefeld J ve Schäfer S, 'Gründung auf Knopfdruck? Was sich mit der EU-Digitalisierungs-Richtlinie im Gesellschaftsrecht ändert' (2019) BB 2626.

Bock L, 'Online-Gründung und Digitalisierung im Gesellschaftsrecht – Der Richtlinienvorschlag der Europäischen Kommission' (2018) DZNot 643.

Böhm A, 'Gesellschaftsrecht: Richtlinie für den Einsatz digitaler Werkzeuge und Verfahren im Amtsblatt veröffentlicht' (2019) EuZW 579.

Bormann J ve Stelmaszczyk P, 'Digitalisierung des Gesellschaftsrechts nach dem EU-Company Law Package Zum neuen EU-Rechtsrahmen für die Online-Gründung von Kapitalgesellschaften' (2019) NZG 601.

Drygala T ve Grobe T, 'Die geplante Regelung der Onlinegründung von Gesellschaften mit beschränkter Haftung – die Hälfte einer halben Lösung' (2020) GmbHR 985.

Halder J, 'Online-Gründung und Online-Einreichung von Unterlagen nach dem Company Law Package sowie deren Umsetzung in deutsches Recht' (2020) NJOZ 1505.

Heckschen H ve Knaier R, 'Weitere Digitalisierung des Gesellschaftsrechts (DiREG)' (2022) NZG 885.

Heckschen H ve Strnad K, 'Aktuelle Entwicklungstendenzen des Gesellschaftsrechts (Teil 2)' (2021) GWR 195.

Kanzleiter R, 'Das Vorlesen der Niederschrift' (1997) DNotZ 261.

Keller T ve Schümmer K, 'Digitale GmbH-Gründung' (2021) NZG 573.

Kindler M, *Beck'sches Notar-Handbuch* (7. Bası, C.H.BECK 2019).

Kindler P ve Jobst S, 'Die Online-Gründung nach dem Company Law Package - Chancen und Risiken bei der Umsetzung ins deutsche Recht' (2019) DB 1550.

Knaier R, 'Digital first, Bedenken second?' (2018) GmbHR 560.

Liebscher T ve Scharff B, 'Das Gesetz über elektronische Handelsregister und Genossenschaftsregister sowie das Unternehmensregister' (2006) NJW 3745.

Lieder J, 'Die Bedeutung des Vertrauensschutzes für die Digitalisierung des Gesellschaftsrechts' (2020) NZG 81.

Lieder J, 'Digitalisierung des Europäischen Unternehmensrechts – Online-Gründung, Online-Einreichung, Online-Zweigniederlassung' (2018) NZG 1081.

Linke C, 'Gesetz zur Umsetzung der Digitalisierungsrichtlinie (DiRUG) Analyse des Regierungsentwurfs' (2021) NZG 309.

Merkt H, *Baumbach/Hopt, Handelsgesetzbuch mit GmbH & Co., Handelsklauseln, Bank- und Kapitalmarktrecht, Transportrecht (ohne Seerecht)* (4. Bası, C.H.BECK 2021).

Niessen T, 'Die Pflicht zur Offenlegung von Untemehmensdaten bekommt Krallen' (Spezial 2006) (41) NJW 1.

Noack U, 'Das EHUG ist beschlossen - elektronische Handels-und Untemehmensregister ab 2007' (2006) NZG 801.

Noack U, 'Online-Gründung von Kapitalgesellschaften in Europa – Der neue Richtlinienvorschlag im Company Law Package' (2018) DB 1324.

Omlor S, 'Digitalisierung im EU-Gesellschaftsrechtspaket: Online-Gründung und Registerführung im Fokus' (2019) DStR 2544.

Preuß N, *Oetker, Handelsgesetzbuch: HGB Kommentar* (7. Bası, C.H.BECK 2021).

Schmidt J, 'EU Company Law Package 2018: Mehr Digitalisierung und Mobilität von Gesellschaften (Teil 1)' (2018) Der Konzern 229.

Şimşek M M, Özcan T, Ergun T ve Çelik V, 'Elektronik İmza Seviyeleri' (2019) 2(2) Bilgi Yönetimi Dergisi 135.

Teichmann C, 'Digitale Gründung von Kapitalgesellschaften nach dem EU-Company Law Package' (2018) ZIP 2451.